

OBRÁCENÍ – dílo Boží i lidské

ordinační práce

2004

Jan Valeš, Sbor Církve bratrské Karlovy Vary

honza.vales@cb.cz

Vstup

Zkušenosti nás vedou k položení otázky: "**Jaká je součinnost člověka s Bohem v obrácení?**" Neznáte člověka, který se, lidově řečeno, již mnohokrát pokoušel uvěřit, a zatím mu to prostě "nevyšlo"? Nebo jak vést člověka k tomu, aby měl jistotu spasení? A kde se stala chyba u těch, kteří prožili "ryzí obrácení", a přece jejich život zůstává do sti neproměněný? Co udělat s představami o životě věřících lidí, které si člověk přinesl ještě z doby před obrácením nebo z pokřiveného zvěstování Evangelia, které přijal a tak uvěřil? Pokud platí, že křesťan žije tím, čím se křesťanem stal (milostí, vírou, pokáním), pak je otázka po lidské a Boží účasti v obrácení zároveň otázkou posvěcení. Značné procento členů Církve bratrské se "rekrutuje" z dětí věřících rodin - ale jak je tomu s obrácením člověka, který celé dětství věří v Boha a jeho milost? Nakonec zde máme celou řadu "speciálních případů" - obrácení dětí před dosažením svéprávnosti, víra mentálně postižených nebo konverze Žida, obrácení vyznavače monotheistického náboženství.

Máme před sebou otázku napětí mezi Boží a lidskou stránkou obrácení. Předpokládám, že se již takto předběžně shodneme na tom, že obrácení je nesmírně komplexní událostí. Zasahuje hned od počátku jádro našeho vnitřního života i vztahů. Nový život z Boha si dělá nároky na vše, čím jsme a co máme.

Každý do tohoto procesu vstupujeme někudy - já jsem Ježíši svěřil svůj život, protože mi nabídl hojnost života, které jsem já schopen nebyl. J.L. Hromádka ve své habilitační práci o Masarykově filozofii náboženství na jednom místě poznamenává:

"Je možno v dějinách náboženských zjistiti nesčíslně mnoho typů duchovních zážitků. Ale v rámci naší náboženské kultury ... lze redukovati rozmanitost na tři hlavní typy: a) Náboženství se projevuje jako touha, postihnouti *smysl* světového, lidského a osobního

dění, dosáhnouti *jistoty* Boží, v němž všechna mnohost a rozmanitost se spíná v harmonickou jednotu; b) anebo náboženství je drtivým vědomím vlastní malosti a hříšnosti před svatým, spravedlivým Bohem - a potřeba vykoupení z bídy a hříchu; c) nebo náboženství je touhou i úsilím, aby ve světě a lidském životě zmizely boje, vášně, nenávisť, nespravedlnost a bezpráví - a aby pod Božím vedením zavládl Boží pokoj a láska (království Boží)." (Pravda a život, str. 26-27.)

Zde Hromádka zmiňuje 3 možné vstupní brány obrácení: hledání smyslu veškerenstva, potřeba osobního vykoupení z hříchu (nouze spasení) nebo touha po spravedlivém světě. Každý máme jinou zkušenost. Je důkazem vanutí moci Ducha svatého, že si může celou škálu lidských potřeb a situací použít jako startovní čáru obrácení.

Podobně rozmanitý i komplexní je také další růst a život s Bohem. Není tedy překvapením, že se to neobejde bez vnitřních pnutí. Jmenujeme některá z nich: Sklon k zákonictví nebo naopak laciné milosti. Co vše se v našich životech má změnit a co naopak může/má zůstat? Napětí mezi tím, co vírou ztrácíme a co získáváme. Rozdíly mé zkušenosti a způsobem prožívání víry a zkušeností u druhých.

O čem je tato práce? Tématem je napětí mezi Boží a lidskou stránkou - obrácení dílo Boží i lidské. Na následujících stranách se pokusím vysvětlit a biblicky doložit tuto tezi: *Odlišení Boha a člověka je jen jednou ze dvou stránek téže věci - tou druhou je bytostná jednota věřícího člověka s jeho Bohem.* Má odpověď na otázku po přesném vymezení hranice mezi Božím a lidským v obrácení zní - tuto hranici je třeba naopak rozostřit, neboť se jedná o umělý problém, který se vyřeší sám v procesu duchovního růstu.

Postupuji ve čtyřech krocích, tj. kapitolách: Nejprve se pokusím uchopit to podstatné z biblického poselství o obrácení (kapitola 1). Před odpovědí na otázku v nadpisu práce (kapitola 3) předesílám některé teze, které pomohou té odpovědi porozumět (kapitola 2). Nakonec přichází důsledky a náměty pro církevní život (kapitola 4).

Obsah

Vstup	1
<i>OBSAH</i>	3
<i>I. PODSTATA OBRÁCENÍ</i>	4
1. Řeč Písem o obrácení	4
A. Klíčové pojmy a texty	7
SPASENÍ - ZÁCHRANA	7
PÁN a BŮH	7
OBRÁCENÍ	8
POKÁNÍ	8
VÍRA	9
Klíčové texty	10
B. Obrácení jako událost	11
C. Obrácení jako proces a stav	13
D. Užitky obrácení	13
E. Vztah s Bohem	15
F. Sounáležitost s Bohem	16
G. Ctnosti obrácení	18
H. Další okolnosti obrácení	19
2. Spasení ve Starém a Novém zákoně	20
3. Biblická výzva k obrácení	21
<i>II. PŘEDPOKLADY</i>	23
Fáze dospívání a fáze dospělosti	23
Stále stejný základ obecnství s Bohem	23
Komplexní charakter obrácení	24
...podle proměněného charakteru	25
Cesty duchovního růstu	26
Obnova i proměna	26
Osvojování - přivlastnění a napodobování	26
<i>III. OBRÁCENÍ - DÍLO BOŽÍ I LIDSKÉ</i>	28
Rozlišování mezi Bohem a člověkem	28
Překonání rozporu spočívá ve sjednocení s Bohem	29
Vysvětlení pojmu sjednocení s Bohem	29
Dorůstání do jednoty s Bohem	30
<i>IV. CO Z TOHO PLYNE PRO NAŠI SLUŽBU</i>	33
1. Zvěstování evangelia, vedení k obrácení	33
2. Katecheze a pastýřská péče	34
Literatura	36

I. Podstata obrácení

Poslání této kapitoly je nesmírně obtížné. Písmo používá dlouhou řadu metafor pro vystižení této velmi zásadní a mnohostranné zkušenosti - je to vedle zvěsti o Bohu a jeho díle nejdůležitější téma Písem. Pro nadpis této kapitoly i celé práce jsem vybral toliko jednu takovou metaforu - obrácení. Ale kterou vybrat, když má být nadpisem pro všechny ostatní? Berme tedy prozatím slovo *obrácení jako souhrnný nadpis pro všechna ostatní vyjádření*.

1. Řeč Písem o obrácení

Nyní se pokusím uchopit podstatu zkušenosti/skutečnosti obrácení. Nemohu však opustit metaforický jazyk, protože ho nelze jednoduše nahradit jazykem exaktním. A k těmto nesnázím přistupuje ještě jedna zásadní - komplexnost Božího stvořitelského díla. Když jako lidé zkoumáme Boží dílo stvoření (představme si konkrétní vědu), narážíme na komplexnost každé částičky vesmíru. Zkoumaná část neplní jednu nebo dvě funkce a není zkoumatelná jen z několika málo pohledů. Tak je tomu i se zrodem nového duchovního života - nejedná se o jeden pojem ani omezený počet metafor, neplní jednu funkci a množství jejich životních podob nebere konce. Připadám si tedy dost bezradný, neboť chci o Bohu i jeho díle (člověku) mluvit pravdivě. Prosím tedy laskavého čtenáře, aby mne upozornil, kde jsem se dopustil zavádějícího zjednodušení.

Nejprve představím co možná všechny způsoby, kterými se v Písmu o obrácení mluví. Úplný seznam těžko pořídit. Písmo svědčí, že Petr s apoštoly o letnicích "ještě mnoha jinými slovy je zapřísahal a napomínal..." S ohledem na jejich počet je předkládám po skupinách.¹ Při třídění jsem se snažil zohlednit povahu samotných pojmů a je jim tedy "šité na míru", aniž by bylo možné uvést jedno společné kritérium. Pojmy objevující se v přehledu vícekrát jsou psány ležatým písmem tam, kde k nim není výklad. Přehled skupin a pojmů spadajících pod jednotlivé nadpisy ukazuje tabulka na následující straně.

¹ Jde nám o rozlišení Boží a lidské stránky. Proto není možné pojmy již teď rozdělit na to, co se jeví jako lidské či Boží. Je možné zohlednit jazykovou povahu pojmu (metafora - chození; metonymie - bohoslužba). Někde se jedná o lidské činnosti (vyznání Krista ústy). Nabízelo by se rozlišit pojmy podle fází (změna / pokračování; vůči minulosti / budoucnosti), nebo podle jednotlivých osob Trojice (a jejich díla) či naopak rovin člověka, kterých se to především týká.

Členění podle jazykové povahy pojmu se mi jeví méně hodnotné. Obrácení jako událost nebo růst je vhodné, týká se však jen některých pojmů. Rozlišit roviny člověka vyžaduje příliš konkrétní předpoklady.

A. Klíčové texty a pojmy: Spasení - Pán a Bůh - víra - obrácení - pokání.

B. Obrácení jako událost: Řada biblických pojmů pro obrácení jej popisuje sdůrazem na jednorázovost události obrácení. Taková událost má samozřejmě dlouhodobé důsledky a také trvalou podobu. Obrácení samo je však popisováno tak, že má také v čase svůj začátek i konec.

C. Obrácení jako proces a stav: Proti tomu stojí biblický jazyk, který představuje obrácení jako opakované události tvořící proces, nebo dlouhodobý stav. Obrácení pak má jen stěží jasně vymežitelný konec v čase.

D. Užitky obrácení: Většina z nich bychom mohli charakterizovat jako užitky pro jednotlivce, ale jsou mezi nimi i pojmy, které se týkají člověka jako součásti skupiny.

E. Vztah s Bohem: Toto je první ze dvou skupin slov vystihujících různé stránky vztahu věřícího s Bohem. I to patří do této práce, neboť řada z nich konkrétním způsobem mluví o počátku takového vztahu. Zároveň jsou nejbližším kontextem našich úvah o obrácení.

F. Sounáležitost s Bohem: Druhou skupinou obrazů vztahu s Bohem jsou konkrétní podoby sounáležitosti věřícího s Bohem (navzájem).

G. Ctnosti obrácení: Je jemná hranice mezi činem a ctností, ctnost je však skutek zakotvený v charakteru osoby. V této kapitole hledám klíčové ctnosti bezprostředně související s obrácením. Řada z nich pochopitelně zároveň charakterizuje věřícího člověka jako takového.

H. Další okolnosti obrácení: Pod tento nadpis řadím další stránky obrácení, které však nejsou (a těžko mohou) být obsahem zvěstování Evangelia nebo nesouvisí s počínáním jednotlivce při obrácení, a tedy nejsou stěžejní pro tuto práci. Jsou však širším kontextem našich úvah.

Exkurz: Ordo salutis

Obvykle se snaze vypsát jednotlivé fáze spasení v logickém sledu říká *ordo salutis*, řád (pořadí) spásy. Přímo by se nabízela možnost pojmut tuto práci např. jako srovnání reformovaného a luterského *ordo salutis*, neboť první jmenované zdůrazňuje Boží pohled, zatímco druhé má výrazný prvek lidské účasti.

Nepůjdu však touto cestou. Přesto, že luterské *ordo salutis* hledá prostor pro lidskou stránku věci, nedává lidské zkušenosti tak soustředěnou pozornost, jak potřebuji. To vychází z historických okolností *ordo salutis*. Navíc neposkytuje praktické vodítko, neboť se jedná o logický a časový sled fází spasení tak, jak má být, a nepostihuje případy, kdy to tak není. Třetím důvodem je vůbec podstata *ordo salutis* - vypsát v náležitém sledu a vzájemných vztazích fáze spasení, jakoby takové fáze existovaly.

Řeč Písem o obrácení

ání	<p>UŽITKY synovství ospravedlnění smíření vysvobození osvícení <i>obnova</i> očistění uzdravení <i>spasení</i></p>	<p>VZTAH následování synovství <i>Pán a Bůh</i> Boží království obecenství stolování příbytek chození</p>	<p>UŽITKY život odpuštění poznání přístup k Otci zapečetění</p>	ce
ost	<p>CTNOSTI sebezapření kříž víra pokoj radost láska poslušnost</p>	<p>spasení Pán a Bůh obrácení pokání víra</p>	<p>CTNOSTI poznání milost spravedlnost skutky naděje odpouštění</p>	ání
iva	<p>UDÁLOST zrození z Boha Boží děti znovuzrození nové stvoření smrt a vzkříšení <i>obrácení</i> srdce <i>osvícení</i> vykoupení ospravedlnění <i>spasení</i> křest</p>	<p>SOUNÁLEŽITOST přirozenost světlo učení se od Ježíše Kristus ve mně smrt a vzkříšení podoba Syna sycení vyznání Krista mít Syna zakořenění spoludědicové zasnoubení tělo Kristovo přijetí vložení Ducha zapečetění Duchem naplnění Duchem zůstávání</p>	<p>PROCES - STAV přirozenost obnova <i>synovství</i> <i>obrácení</i> <i>víra</i> <i>pokání</i></p>	ání
ění				va

A. Klíčové pojmy a texty

SPASENÍ - ZÁCHRANA

Vyvedení z Egypta a stává se prototypem Božího spasení (Ex 14,30n). Podobně přivedení lidu z exilu (Jr 30,10n 33,16). Ježíš o svém poslání říká, že přišel zachránit (L 1 9,10).

Celkově lze k situaci ve SZ říci, že spasení se týká především lidu v situacích konkrétního ohrožení (nepřítel, úzkost, katastrofa). V tomto smyslu vyznívá také eschatologické očekávání na konečnou Boží záchranu lidu "v onen den". Vysvobození od hříchu se však objevuje také (Ez 37,23, Iz 43,1-3, Ž 130,7n). Záchrana se čeká jedině od Hospodina. Zjevuje se tak Boží charakter - zachraňuje věrně, spravedlivě, z lásky a v moci. O tuto pomoc lidé volají (zejm. v žalmech).

V NZ je možné u této rodiny slov vysledovat 5 odlišných odstínů významu: 1. mesiášské spasení spojené bezprostředně s osobou zaslíbeného Mesiáše (Benedictus a J 4,22); 2. spasení, příp. eschatologický rozměr spasení (za mnohá místa Ř 1,16); 3. o vyjití Izraelců z Egypta (jen Sk 7,25); 4. záchrana života (asi 3 místa, např. Žd 11,7); 5. v knize Zjevení (spása Bohu 7,10; spása Boha 12,10 a 19,1). Nový zákon zdůrazňuje na pozadí SZ především eschatologickou rovinu spasení, dnes bychom řekli tu duchovní, spasitelnou záchranu.

Evangelium je zvěstí o tom, že plnost spasení přichází. Lidé začínají mít podíl na Boží záchraně. Týká se předně vztahu s Bohem, když je obnoven mír mezi člověkem a Bohem. Spasení se přivlastňuje - nadějí (Ř 8,24), skrze víru (Ef 2,8) a milostí (Ef 2,8).

Boží záchrana se tedy vlastně netýká jen obrácení, ale záchrany třeba i ještě nevěřícího. Písmo učí očekávat od Hospodina záchranu nejen *od hříchu*, ale *nakonec také od hříchu*. Záchrana má mnoho konkrétních podob, které společně tvoří celek Božího spasení.

V probuzeneckých a evangelikálních církvích se pojem spasení používá častěji, než v kterékoliv době či hnutí v dějinách církve, i častěji než je tomu v Písmu. Snadno se pak používá v širším smyslu, a je tedy vhodné prověřovat význam, který tomuto slovu dáváme. (Garrett)

PÁN a BŮH

Spojil jsem v tomto bodě, co by bylo možné vykládat samostatně: "Hospodin je Bohem" a "Ježíš je Pán".

První setkáváme v Písmu především ve smluvním smyslu: "Já jim budu Bohem a oni budou mým lidem." (Jr 30,22 31,33, sr. Ex 19,5, Ez 11,20) V tom konkrétně spočívá smlouva Boha s jeho lidem, sínajska i ta nová. Stát se křesťanem znamená uznat Hospodina za svého Boha.

"Ježíš je Pán!" Jedno z prvních křesťanských vyznání víry, které se objevuje na pěti místech epištol (Ř 10,9, 1K 12,3, 2K 4,5, Fp 2,11, Ko 2,6). Podle toho, na jakém pozadí čteme slovo *pán*, můžeme rozlišit tři významy:

A) Ježíš je Hospodin: Řeckému slovu "pán" -*kyrios* rozumíme jako hebrejskému *JHWH*, tedy Božímu jménu v Čechách překládanému krásným Hospodin. Toto vyznání ve své podstatě říká: Ježíš je Hospodin, On jediný (sr. Dt 6,4).

B) Ježíš je Pán: Řeckému slovu *kyrios* rozumíme jako hebrejskému *adonaj*. Tím se Bohu připisuje panovnické a vlastnické právo. Uznáváme tak Ježíše jako plnoprávného vládce světa i svého života, který nás stvořil a kterému patříme se vším, co je naše.

C) Ježíš je svrchovaný vládce: Zde čteme slovo *kyrios* na pozadí římské společnosti 1.

2 Zde pracuji s kombinací hebrejských jmen *JHWH* a *adonaj*. Tetragram (*JHWH*) se při čtení heb. textu čte "adonaj", což znamená *pán*. Z této praxe se odvíjí řecký překlad, Septuaginta, který tetragram překládá pomocí slova *kyrios*, *pán*. Stejným slovem však pochopitelně překládá také *adonaj*. Potkáme-li tedy v řeckém textu slovo *kyrios-pán*, může se jednat o překlad slova *adonaj* nebo tetragramu.

století po Kr. *Kyrios* znamenalo císaře, absolutního vládce. V tom případě je smyslem vyznání vymezit se vůči všem autoritám, co jich jen svět zná, a přiznat svou poslušnost jedinému, totiž Ježíši samému.

Obrácení spočívá v uznání Ježíše za Hospodina, v plné poddanosti Ježíši jako absolutnímu vládci mého života i světa, ve kterém žiji. To má i svou druhou stranu - řadím se mezi Boží lid, pod Boží ochranu a vedení (o tom viz *LID Boží*). Ve vyznání "Ježíš je Pán!" se člověk dobrovolně poddává svrchované Boží vůli.

Přiznání se k Bohu a k Ježíši má konkrétní podobu vyznání ústy (Ř 10,10), i kdyby to mělo znamenat ohrožení života (Da 3,17n). Každému křesťanovi musí být jasné, že je jediná autorita tohoto světa, které se plně poddává, a každé jiné autoritě jediné kvůli této nejvyšší (1Pt 2,13).

OBRÁCENÍ³

Tento pojem je klíčovým slovem Starého zákona (podle Browna 120x v theologickém významu), zatímco v Novém se objevuje občas (celkem 23x, Brown). Tam, kde se význam slova váže se vztahem k Bohu, vyniká jednak odvrácení se od dosavadních bohů, jednak příklon k Bohu. Proto se někdy jmenuje konkrétně, v čem je třeba se vrátit k Bohu (**srdce**, 1Kr 8,47; odvrátit **tvář** od model, jen Ez 14,6). Klíčové texty: Dt 4,30-39 a 30,1-11. Hospodin zde odhaluje jednání Izraele v budoucnosti, kdy na něj přijdou Boží soudy, ale pak se obrátí = vezme si k srdci víru v jediného Boha. Obrácení není jen dílem člověka - refrémem Ž 80 je zvolání: "Obrať nás a budeme zachráněni!" Obrácení má nejprve spíše národní (historické knihy), později však také individuální rozměr (Jr a Ez, podle Browna).

U Ježíše se s tímto slovem setkáváme výjimečně a v jiné souvislosti. Zato ve Skutcích je to standardní výzva jak Židům, tak i pohanům (Sk 3,19 11,21 26,18 a 20). I v Novém zákoně nacházíme důraz na Boží dílo v obrácení (1Pt 2,25).

POKÁNÍ⁴

Ve SZ jde především o oddíly zmiňující "pokání" Boha. Tato nesnadná skutečnost se obvykle vysvětluje jako antropomorfismus. V NZ však nemá obdoby.

Výzva k pokání a víře je souhrnem zvěstování v NZ (viz *Klíčové texty*). V ústech Jana Křtitele se výzva k pokání stává výzvou k přípravě na Boží příchod (sr. Iz 40). Pokání je aktivní přípravou na zvěst Evangelia (L 3). V Ježíšově zvěstování leží důraz na víře, o které Jan Křtitel takto nemluvil.

Vhledem k nz přeznačení obrácení na pokání se tyto pojmy vyvíjí v dějinách církve společně. V rané církvi katolické se objevuje otázka pokání po křtu. Hermův pastýř nebo Tertulián připouští jedno takové pokání. Vzhledem ke konstantinskému zlomu a konci pronásledování ze strany státu dostává otázka od 4.st. jiný rozměr. Církev se nakonec vždy vrací

3 Heb. sloveso *š.w.b.* může znamenat vrátit se, obrátit se (také k Bohu) nebo vrátit se k téže činnosti, tedy dělat něco znovu. Řec. slova ve významu obrátit, odvrátit: *strefein, apostrefein, epistrefein, epistrofé*.

4 Heb. skupina slov: *n.h.m., noham*. Řec. slova *metanoein, metanoia, metamelesthai*. Situace je zvláštní v tom, že NZ nenavazuje na Septuagintu. Ta překládá *š.w.b.* slovesem *epistrefein*. Slovy *metanoein* překládá skupinu slov *n.h.m.* Jenže v NZ (Brown) slova pokání (*metanoia*) stojí ve skutečnosti za sz výzvami k obrácení se. To je zřejmě důvod, proč na některých místech nabízí ČEP vedle "čiňte pokání" také "obratte se" (např. Sk 2,38 17,30).

k tomu umožnit i zrádcům opakované pokání. Reformátoři neobjevili pokání, tak jako objevili víru. Pokání a kající praxe byla totiž základem odpustkového systému, proti kterému ostře vystupovali. Napětí mezi vírou a pokáním se stalo součástí sporu J. Arminia na dortrechtské synodě (r. 1618-19), podle kterého pokání předchází víře. (Garrett)

Obrácení-pokání má silný etický rozměr. Je to změna chování, uvažování a směřování života. To může být důvod, proč se tomuto rozměru obrácení nedostalo v protestantismu takové pozornosti. Připomíná však důrazně, že niterná proměna má své konkrétní projevy. Při vnitřní proměně se jedná o návrat srdce k Hospodinu, o přehodnocení hříšných cest, o postoj víry tam, kde dříve vládla nevěra. Vnitřní přerod na sebe bere podobu změně něho chování, ovoce pokání.

VÍRA

Apoštol Pavel obhajuje, že v obou částech Bible se jedná o totožný princip víry, Řím. Klíčovými argumenty jsou příběhy Abrama/Abrahama (Ř 4) a potom Dt 30 (Ř 10), což je vlastně nová smlouva svého druhu odlišná od smlouvy sínajské (sr. Dt 28,69).

Normativním příkladem víry je Abraham, když přijal vírou Boží zaslíbení navzdory viditelné skutečnosti, Gn 15. Fascinující a průlomová je spojitost víry se spravedlností - spravedlností není čin nebo charakter, ale spravedlnost spočívá ve spolehnutí se na věrnost Boží.

Ježíšovu zvěst nám ve zkratce evangelisté podávají jako dvojnásobnou výzvu tváří v tvář blížícímu se království: Čiňte pokání a věřte!

Víře věnuje velkou pozornost evangelista Jan. Na několika místech pomocí tohoto slova shrnuje to nejpodstatnější v kontrastu ke všemu ostatnímu: J 6,29 16,9 20,31 a 1J 3,23.

Víra vzhlíží především k Bohu samému, konkrétně k jeho slovu - přikázání či zaslíbení. Víra v sobě vždy obsahuje míru nejistoty, očekávání (sr. 2K 5,6, Ř 8,24). K této rovině však Písmo nutně přidružuje jistotu danou Boží věrností svému slovu - je to víra, neboť nežije viděním, ale věřením, není to však *tipování si*, neboť vycházíme z jistých zaslíbení. Nevidění zaslíbených věcí je tedy jen otázkou času (Žd 11,1).

Rozlišování tří rovin víry má tradici již od Augustina: 1. *Credere in Deum*, věřit v Boha, tj. mít ho za Boha. 2. *Credere Deo*, věřit Bohu, tj. důvěřovat mu. 3. *Credere Deum*, věřit Boha, tj. věřit pravdám o Bohu. (Podle Husa, Výklad Víry, kap. VII.)

Reformační objev víry a ospravedlnění z víry jako ústředního článku Písma reaguje na scholastické učení o víře. Tomáš Akvinský rozlišoval mezi *fides informis* a *fides formata* (*charitate*). První je intelektuálním souhlasem s obsahem víry. Druhé je vírou mající formu v dělné lásce. Pouze druhá víra je základem ospravedlnění. Tedy vlastně láska činí víru spasitelnou, což v deformované podobě říká, že spasení je za skutky. Luther jasně zdůraznil, že víra spoléhající se na ospravedlňující výrok Boží milosti sama o sobě stačí ke spasení. Při chybném pochopení této víry tak, že nenáchází konkrétní vyjádření ve skutcích lásky vede k laciné milosti.

Klíčové texty

Ježíš vystoupil se **zvěstí** (podle Mt 4,17 a Mk 1,15): "Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží (Mk) Čiňte pokání (Mt+Mk) a věřte Evangelium (Mk), neboť se přiblížilo kralování nebes (Mt)." Podobně kázal Jan Křtitel (Mt 3,2, Mk 1,4, L 3,3, také Sk 11,21 20,21 26,18) s tím, že Jan mluvil jen o pokání a odpuštění, nikoli o víře. Motivem takové zvěsti nejsou blížící se Boží soudy (jako u proroků), ale blízkost naplnění Božích zaslíbení.

Rozhovor Ježíše s Nikodémem je úvodní řečí o Ježíšově poslání a podstatě jeho zvěsti. Klíčovým pojmem je narození *znovu/shůry*. Řecké slovo *janóthen* (vv.3, 7), narozdíl od Nikodéma, který říká podruhé (*deyteron*, v.4). Když k tomu připočteme, že pro Ježíše *anóthen* znamená "z vody a ducha" (v.5), kloním se k překladu "shůry", tedy nikoli znovuzrození, ale shůryzrození. K pozemské, tělesné přirozenosti musí přistoupit přirozenost nebeská, shůry. Z dvou jmenovaných (ducha a vody) dále mluví jen o duchu. Kdo přijme přirozenost ducha vykazuje vlastnosti ducha. Ježíš zdůrazňuje naprostou nutnost shůryzrození. (Více viz *Zrození z Boha*.) Rozhovor s Nikodémem ústí do otázek víry, verše 11-18. Víra zde stojí jako přijetí zvěsti o nutnosti zrození z Boha, verš 12. Nakonec však jaksí zastupuje shůryzrození úplně, verše 16-18. Závěrem rozhovoru je blížící se soud, který se rozhoduje na víře (v.18), ale zároveň na skutcích (v.20n).

Největší přikázání lásky k Bohu a bližnímu (Mt 22,34-40, Mk 12,28-34, L 10,25-28) v souvislosti s obrácením vytyčuje cíl obrácení. Zároveň ukazuje na nerozlučnost "obou lásek" - k Bohu a k člověku. Ve zvláštním vztahu napětí i souzvuku k největšímu stojí **nové přikázání** lásky mezi věřícími lidmi (J 13,31-35), kde také platí neoddělitelnost takové lásky od lásky k Bohu (1J).

Příklady zvěstování a výzvy: McKnight sleduje příběhy obrácení v evangeliích⁵. Tyto příběhy mají mnohá specifika (popis obrácení není cílem evangelistů, máme jen některé a příběhy jsou stručné). Přesto je možné rozeznat některé principy: lidé se obracejí z různých důvodů, lidé Ježíše hledají a Ježíš vstupuje do života mnohých, lidé reagují vírou a poslušností, následují ho. Je však povolání, pokání a uřednictví vše? Vzorem obrácení není Pavel (Sk 9), ale Petr (L 5). Ježíš nepoužívá jednu zavedenou výzvu. Sám stojí v centru obrácení druhých. Co žádá u všech, je proměna chování (u každého jiná). Zvěstování apoštolské církve přibližuje šest míst ve Skutcích: Sk 2,36-40 - apoštolé o letnicích zvěstují Ježíše jako Mesiáše. Sk 3,19-20 a 26 - Petr a Jan v chrámu volají k pokání a obrácení. Sk 10,42n a 11,17n - Petr v Cesareji zažívá období letnic. Sk 13,38-41 - Pavel zvěstuje Židům v Antiochii Pisidské. Sk 16,31 - Pavel ve Filipech. Sk 17,30 - Pavlova zvěst na aeropágu v Athénách.

⁵ Sleduje tyto příběhy: Mk 1,16-20 a L 5,1-11, Mt 9,9-13, L 19,1-10, Mk 1,40-45, Mk 10,46-52, L 8,1-3, také Mk 8,34-9,1, L 9,57-62, J 4,1-42, Mk 10,17-31 a Mt 11,28-30. Dále uvedené principy viz strany 47n,

B. Obrácení jako událost

Následuje skupina slov, která nahlíží na obrácení jako na bod zvratu. Vyniká tak, že obrácení není blíže neurčitelný proces, který u každého beztak nějak probíhá. Je možné položit otázku: "Zažil(a) jsi obrácení?" Další slova spadající do této skupiny viz *Užitky obrácení*.

V janovských spisech se opakovaně o obrácení mluví jako o **ZROZENÍ Z BOHA**⁶. Za klíčový text považují J 1,12n. Zaslubje se právo (eksúsia) stát se Božím dítětem. Popsat obrácení jako zrození života podtrhuje několik podstatných věcí: jedná se o nový začátek, o začátek života, jedná se o život v nových dimenzích Ducha. Jinde čteme o nazvání Božími dětmi (Mt 5,9, o tom více viz Synovství). Zrození z Boha má svůj etický rozměr - neboť Boží život přirozeně ústí v odraz Božího charakteru v charakteru znovuzrozeného člověka (např. 1J 2,29).

Již byla řeč o **ZNOVUZROZENÍ**⁷. Objevuje se v NZ jen na několika místech. Základem je rozhovor s Nikodémem (viz výše). Kontextem tohoto rozhovoru jsou další výroky: J 1,13 3,31 8,23 19,11. Ap. Petr dvakrát mluví o znovuzplození, kterým nám Bůh (jednou o Otci, podruhé o Ježíši) dává nový život (1Pt 1,3 a 23). Ap. Pavel jednou zmiňuje znovuzrození v Tt 3,5 (pro kontext také Ko 3,1-2). Představa znovuzrození volně navazuje na sz zaslíbení nového srdce z masa.

O Božím darování nového života mluví NZ také jako o **NOVÉM STVOŘENÍ** V tomto radikálním označení se podle kontextu promítají dva důrazy: 1. Konec starého a existence nového (tak 2K 5,17), což má etické důsledky (Ef 4,24, příp. Ko 3,10). 2. Rozdělení lidstva obřízkou překonává stvoření nového řádu (Ga 6,15, Ef 2,15).

Obrácení jako událost jednou pro vždy asi nejsrozumitelněji vyjadřuje identifikace s Kristem ukřižovaným a vzkříšeným. **SMRT a VZKŘÍŠENÍ s Kristem** nejsoustavněji vykládá Pavel v Ř 6-7. Zpočátku výklad souvisí se křtem (viz dále). Tématem je otázka hříchu v životě ospravedlněného člověka, Ř 6-8. Při té příležitosti Pavel ukazuje, že hřích (i odsouzení Zákona) je přemožen jednoduchou skutečností - nevztahuje se na mrtvé. A my jsme zemřeli s Kristem. Shrnutím je verš 6,11: *Tak i vy počítejte s tím, že jste mrtvi hříchu, ale živi Bohu v Kristu Ježíši*. Pavel staví vedle sebe smrt Krista a věřícího, podobně také vzkříšení Krista a věřícího. V druhé paralele však vybočí, neboť vzkříšení ještě nenastalo. Namísto toho mluví o "novotě života" - ta v našem životě odpovídá Kristovu vzkříšení, v. 6,4. Stejným směrem jde i přelom 2. a 3. kap. listu do Kolos.

Ve SZ je tato skutečnost znázorněna v obětním řádu. Identifikace obětujícího s obětovaným zvířetem patří mezi diskutované otázky. Sporu není v případě živého kozla v den smíření, na jehož hlavu jsou vloženy hříchy Izraele, načež je vyhnán do pouště (Lv 16,21).

Již v Ježíšových slovech je také možno vidět předzvěst identifikace věřícího s jeho smrtí a vzkříšením. Ježíšovo porozumění vlastní smrti⁸: předpovědi utrpení a vzkříšení, mluví o přicházejícím "křtu" (L 12,49n), mluví o sobě jako "výkupném" za mnohé (Mk 10,45 a Mt 20,28), v zahradě Getsemane Ježíš mluví o "kalichu", který jako v žalmech znamená úděl, životní los, poslání (Mt 26,39), nakonec nejzávažnější jsou slova ustanovení večeře Páně. Slova o těle vydávajícím se za učedníky je zřejmě potřeba chápat na pozadí Iz 53. Slova o krvi Ježíš výslovně spojuje se zaslíbenou novou smlouvou. Ježíšova cesta utrpením ke slávě je také cestou jeho následovníků.

6 V řeč. slovesa *ginesthai* a *genan* v kombinaci s předložkovou vazbou *ek (tou) theou*. V 1J je to na 5 místech: 3,9 4,7 a 5,1,4,18. A potom obvyklé označení synové, děti Boží, *hioi, tekna, teknia tou theou*. Sr. také pojem *život*.

7 Řecká slova jsou: *genesthai anóthen, anagennan, palingenesia*.

8 Podle Guthry Donald, *New Testament Theology*, Inter-Varsity Press, Leicester, 1981, str. 436-460.

Dalším způsobem podtrhujícím jednorázovost obrácení je zaslíbení nového **SRDCE**⁹ z masa, nebo také obřezaného srdce. Řeč o obřízce srdce se objevuje už v Tóře (Lv a Dt), pak u proroků Jeremjáše a Ezechiele. Texty směřují oběma směry: obřezte svá neobřezaná srdce (Dt 10,16, Jr 4,4), ale také Hospodin jejich srdce obřeže (Dt 30,6). Ve svém výkladu v dopise do Říma ap. Pavel ukazuje na význam obřízky a potřebu obřízky srdce duchem (Ř 2,29, sr. Ko 2,11). Obřízka srdce podtrhuje nedostatečnost vnější poslušnosti a příslušnosti k Božímu lidu. Proměna musí být zevnitř ven. Navíc je to proměna zásadní, na nejhlubší rovině, v srdci.

V zaslíbeních proroka Ezechiele potkáváme obraz **nového srdce**, a **srdce z masa**, Ez 11,19 18,31 a hlavně 36,26. Obě metafory doplňuje "nový duch" jako protiklad k srdci kamennému. Jeremjáš oznamuje zaslíbení zákona napsaného na srdci (Jr 31,33, sr. Ř 2,15). Obraz nového a masitého srdce radikalizuje obraz obřízky. Nové srdce může dát jedině Hospodin, my máme srdce z kamene. Stojíme jedině pod milostí Božího stvořitelského zázraku.

Z obchodních vztahů vychází pojem **VYKOUPENÍ**. První z hebrejských sloves dostalo duchovní význam v exodu, kdy Hospodin Izrael jako prvorozeného vykoupil ze zahynutí (Ex 4,23). Druhé sloveso mluví o zastánci svých příbuzných. O Hospodinu vůči Izraeli u Iz 43,1-3. V NZ vystihuje vykoupení moc Kristovy krve (Ř 3,24, Ef 1,7 a Ko 1,14), ale také eschatologický rozměr spasení (Ř 8,23 a Ef 4,30). Ježíš sám sebe označuje jako vykoupění *za mnohé* (20,28 a Mk 10,45, sr. 1Tm 2,6).

Mluvíme o obrácení jako časově omezené události. Tomu odpovídá pojem **OSPRAVEDLNĚNÍ** Zde se soustředím jen na napětí mezi právní a faktickou spravedlností. Více o ospravedlnění viz *Užitky obrácení*. V rabínském intertestamentálním židovstvu převládá důraz na spravedlnost jako život podle Zákona. Do pozadí ustoupila abrahámovská spravedlnost z víry. Potkáváme zde nikoli napětí mezi lidskou a Boží stránkou, ale mezi právní a skutečnou spravedlností. Spravedlivý jedná tak, jak se sluší na jeho vztah s Hospodinem. Spravedlnost z víry označuje člověka za spravedlivého proto, že uvěřil Bohu a tak se zachoval vůči němu náležitě. Reakce víry na Boží zaslíbení má být součástí náležitého jednání i ve všech ostatních životních situacích. Boží ospravedlňující výrok v Ježíši Kristu (právní, forenzní stránka ospravedlnění), který si člověk přivlastňuje vírou, ospravedlňuje člověka, jehož běžné jednání neodpovídá vztahu s Bohem (skutečná, efektivní spravedlnost). Dochází tak k napětí mezi ospravedlňujícím výrokem Boží milosti a (dosud) nespravedlivým životem ospravedlněného.

Rozdělení mezi forezním a efektivním ospravedlněním musí zůstat jen pracovní. Jak vystihnout jednotu Božího díla?

Reformace zdůraznila forezní stránku ospravedlnění, neboť je to víra, která je počítána za spravedlnost. Protireformace naopak zdůraznila efektivní stránku, neboť v reformaci viděla pouhé nezapočítání hříchů, namísto jejich vymícení. (Pöhlmann)

Ospravedlnění dobře vyjadřuje obrácení jako událost, ale už méně šťastně jeho důsledky. Reformace zřejmě neprávem učinila tento pojem středem svého učední o spasení.

KŘEST¹⁰ patří do tohoto výčtu, neboť Písmo jej úzce spojuje s obrácením (Ga 3,27). Již od dob Jana Křtitele je křest výrazem pokání. Křesťanský křest je navíc vyjádřením víry v Ježíšovo jméno a souvisí s přijetím Ducha svatého (viz dále). Podle Ř 6,1-9 je křest vědomým přijetím toho, co se událo ve víře, vědomým ztotožněním s Ukřižovaným a přijetím novosti života. Podobně 1Pt 3,21 představuje křest jako závazek dobrého svědomí. To odpovídá křtu dospělých. Křtu dětí se blíží oddíl z Ko 2,11-13, který spojuje křest s obřízkou. I zde je křest

9 Pro vyhledání biblických míst pro obřízku srdce: Ve SZ jednak skupina slov - obřízka: *m.w.l., mól / mül*, ale také slovo pro neobřízku, tedy předkožka: *`árláh, `árál*. *Obdobně pro NZ slova: pertemnein, peritomé; akrobystia*. Pavel mluví o obřízce ne z rukou člověka, *acheiropoiéto*s (Ko 2,11) nebo o obřízce v duchu, *en pneumat*i (Ř 2,29).

O novém srdci se mluví jen ve SZ: *ħadaš lev*. Podobně o srdci z masa: *lev basar*.

10 Vedle obvyklých (*baptisma, baptisimos, baptisthénai*) sem patří také slova blízká významu ponoření: *louein, niptein*, a slova, která se křtem spojují konkrétní novozákonní místa: (*synthaptesthai* - spolupohřbít (Ř 6,4, Ko 2,12).

spojen s obrácením.

Není možné pokřtít sám sebe. Křest zařazuje člověka do společenství církve, kam je vekřtěn Duchem svatým, 1K 12,13.

C. Obrácení jako proces a stav

Obrácením začíná proces proměny člověka (posvěcení), ale i samo obrácení je procesem. Uvedená skupina slov to jasně naznačuje. Pod kapitolou *Užitky obrácení* je možné najít další.

Ježíš v rozhovoru s Nikodémem nejprve zdůrazní nutnost zrození z Ducha a vody. Pak vysvětluje, že kdo se zrodil z Ducha, má povahu Ducha. Slovem **PŘIROZENOST** to pak říká ap. Petr, když vyslovuje cíl Božích zaslíbení: mít účast na božské přirozenosti (2Pt 1,4).

Významným nz slovem je **OBNOVA**. Pavel jím vyjadřuje povahu proměny člověka: Obnova souvisí s obrazem člověka, jak byl Bohem míněn ve stvoření (Ko 3,10). Předmětem obnovy je mysl (Ř 12,2, Ef 4,23n). Pavel tak přeformulovává sz důraz nohé ducha a srdce.

D. Užitky obrácení

Následující slova odhalují užitek, který věřícímu plyne. Můžeme u nich dobře pozorovat dva momenty přítomné v obrácení: a) obnova, b) proměna.

Duch Boží realizuje přijetí do Boží rodiny, adopci. Novým postavením křesťana je **SYNOVSTVÍ**. Apoštol Pavel rád zdůrazňuje právní rovinu synovství, totiž spoludědictví (Ř 8,15-17, Ga 4,5-7). Nejde však jen o dědictví, ale o skutečnost, že máme v nebi Otce. Se synovstvím bývá obvykle spojována otázka tzv. "jistoty spasení", tj. smělosti nazývat Boha Otcem (Ř 8,16 a 1J 5,10, víc vkap. IV).

Spravedlnost je v Písmu měřena vztahem člověka a Boha. Kontextem je smlouva. SZ nezná spravedlnost na způsob spravedlivé odplaty (Dt 25,1, Brown). Lutherův objev **OSPRAVEDLNĚNÍ** vychází z Ř 1,17, kde je napsáno, že Evangelium je zjevením Boží spravedlnosti. Podobně 1J 1,9 spojuje Boží spravedlnost s odpuštěním hříchů. Principem Boží spravedlnosti je odpustit kajícímu, který se v důvěře spoléhá na Boží slovo. Ospravedlnění navazuje na sz učení, sr. Ž 51,6. Ospravedlnění přináší těžko srovnatelnou jistotu (Ř 8,1).

Oběti ve SZ přinášeli **SMÍŘENÍ**¹¹ Lv 1,4 spojuje smíření se zalíbením. Oběti jsou Božím ustanovením vedoucím ke smíření (narozdíl od pohanského udobřování si rozzuřených bohů). O přesném vztahu smíření skrze oběti a smíření v Kristu se vedou dohady - zda a v jaké míře zvířecí oběti přinášeli smíření s Bohem. V NZ je již situace jasná - Kristovou krví jsme navždy usmířeni s Bohem (Ř 3,25, 2K 5,18-21). Bůh je tím, kdo usmířuje člověka se sebou.

Blízký pojmu spasení je pojem **VYSVOBOZENÍ**, který však spojuje záchranu se svobodou od moci hříchu, J 8,32,36. Dosti podstatně u ap. Pavla v Ř 6,18-22, sdůrazem na trvající svobodu, kterou si křesťané mají střežit, Ga 5,1.

Áronovské požehnání říká "ať Hospodin rozzáří svou tvář nad tebou" (Nu 6,25) a stejnými slovy žalmista prosí o spasení (Ž 31,16 80-3x). Spasení jako **OSVÍCENÍ** používá Pavel (2K 4,4-6), i autor dopisu Židům (Žd 6,4 10,32). Evangelium se prokazuje mocí svého světla. Tím světlem je poznání Boha

Z obrácení také plyne užitek **OČIŠTĚNÍ** v polovině případů, tj. 2x v souvislosti s vodou (a slovem): Ef 5,26 a Žd 10,22.

Někdy se o spasení mluví jako o **UZDRAVENÍ**. Např. Oz 14,5. Iz 53,4-5 staví vedle

11 Heb. sloveso smířit: *k.p.r.* V řečtině jednak skupina slov - naklonit si, usmířit: *hilaskesthai, hilasmos, hilastérion*, jednak skupina slov - urovnat spor, usmířit: *katallassein, katallagé; apokatallassein*.

sebe nemoce a přestoupení.

Centrální pojem pro obrácení je **ŽIVOT**.¹² Život je zaslíbením Zákona (Lv 18,5). Vyplývá, že se jím myslí kvalita života (Dt 5,33). Hospodin je štědrým dárce (Ez 18,32). V NZ se objevuje spojení život věčný. Nemá ve SZ přesnou obdobu. Podle J 17,3 je právě život věčný podstatou Božího daru a jeho obsahem je poznání Boha. Synonymem věčného života je hojný život (J 10,10). Význam nové kvality života zachycují slova o přechodu ze smrti do života (J 5,24, 1J 3,14).

Jelikož v Ježíši Bůh připravil konečnou záchranu od hříchu, je důležitým ovocem obrácení **ODPUŠTĚNÍ** hříchů. Odpuštění je principem už ve SZ: v obětních rádech je výslovně řečeno, že hřích je odpouštěn (9x v Lv 4-5), Šalomoun vyprošuje odpuštění pro, ty kdo by se modlili k chrámu (5x v 1Kr 8), žalmy blahoslaví toho, komu je odpuštěno (Ž 32). Odpuštění se týká neúmyslných hříchů (Nu 15,22-31) a netýká se automaticky důsledků hříšného jednání. Jan Křtitel hlásá křest na odpuštění hříchů (Mk 1,4), podobně zvěst Evangelia (L 24,47). Odpuštění má vládnout ve vztazích Ježíšových následovníků spolu s nepřehlížením, ale káráním hříchů (Mt 18,15-22). V následném podobenství Ježíš ukazuje, jak klíčové je nejpve odpuštění přijmout, i když pak je naopak třeba je poslat dál (Mt 6,14n).

Obrácení lze také popsat jako **POZNÁNÍ** Boha, či být Bohem poznán (Ga 4,8n). Oproti gnozi NZ vymezuje pravé poznání testem (1J 2,3 4,7n): dodržování jeho přikázání a zejména vzájemnou láskou. Poznání Bohem je pevným základem (2Tm 2,19).

Na několika místech NZ je ovocem obrácení **PRÍSTUPK Otci**: Žd 4,16 10,19-25, 1Pt 3,18 a Ef 2,18. To je naznačeno již v modlitbě Páně v oslovení "Otče náš."

Ap. Pavel mluví o **ZAPEČETĚNÍ Duchem** (Ef 1,13 4,30), Duchu jako závdavku (Ef 1,14) a o závdavku Ducha (2K 1,22 5,5). Všechny tyto obrazy navazují na obchodní vztahy: zapečetění znamená záruku; závdavek, první splátka je znamením solidnosti. Duch svatý věřícímu poskytuje jistotu, že dojde vykoupení (Ef 4,30). Věřící přijali již první splátku Ducha a tak se Bůh prokazuje jako spolehlivý partner, který stačí na dílo, které žádá (2K 5,5). Vedle toho však Duch sám je první splátkou dědictví, které nás čeká (Ef 1,14).

Obrácení s sebou nese vedle individuálních užitek také užitek kolektivního charakteru. První navazuje na pojem **BOŽÍ KRÁLOVSTVÍ**. Čteme *ovstupu* do království (např. Mt 5,20, J 3,5), *dědictví* království (kladně jen Mt 25,34, u Pavla 3x negativně), *vidění* království (Mt 9,1, J 3,3). Tento způsob řeči o obrácení je omezen v podstatě jen na evangelia, podobně jako království Boží.

Druhým vyjádřením, které zařazuje obráceného jedince do skupiny lidí je označení **LID BOŽÍ**. Vzniká, když Hospodin uzavře s lidmi smlouvu (viz *Pán a Bůh*). Být součástí Božího lidu znamená požívat Boží ochrany, péče, i výchovy.

E. Vztah s Bohem

Vztah s Bohem popisuje Písmo celou řadou metafor: otec-dítě, učitel-žák, otrokář-otrok či král-poddaný, přátelé, hrnčír-hlína, spolupracovníci, čteme o důvěře i o strachu. Jedná se snad o různé role, ve kterých se ocitáme ve vztahu k Bohu a Bůh ve vztahu k nám? Pro někoho to možná souvisí s proměnlivostí lidských nálad - občas se cítí jako Boží *spolupracovník*, je na výši, zatímco jindy je na dně a prožívá bázeň a ví, že je Božím otrokem. Někdo prožívá soustavně jen jednu z těchto poloh a jeho křesťanství pak jednostranné (může to souviset

12 V heb. skupina slov *h.j.h.*, *hajím*, *haj*. V řečtině pak *zén*, *zóopoiein* a *zóé*. Slovo *bios* se nikde v NZ nepoužívá pro duchovní život z Boha. K tématu život sr. také pojem zrození z Boha.

s temperamentem i psychickými slabostmi).

Že člověk vztah k Bohu prožívá jednou tak a jindy jinak, je přirozené. Z Boží strany však rozumím těmto různým podobám vztahu jako jednomu celku, jednomu světlu obsahujícímu celé spektrum (analogicky k Božím vlastnostem, které jsou také vždy přítomny komplexně: milost v hněvu, spravedlnost v odpuštění, vždy ve všem láska). Bůh je rodičem, i když právě přikazuje. Je přítelem, třebaže vzbuzuje bázeň. Má nás za spolupracovníky, přestože jsme poddajnou hlínou v jeho ruce. Naše role je dána způsobem Božího oslovení, ne našimi momentálními pocity. V přikázání jej zakoušíme jako Pána. V potěšení jako přítele. A přece bychom se neměli nechat svést k tomu, abychom nevnímali současně také další stránky vzájemného vztahu. To patří ke zralému křesťanství.

Samostatně do následující kap. jsem zařadil metafory, které mluví o vztahu s Bohem tak, že podtrhují společné pouto sounáležitosti věřícího s Bohem.

Ježíš povolával učedníky k **NÁSLEDOVÁNÍ**. Navazoval tím na sz tradici učitelů mudrosloví a znalce Zákona i na tehdejší praxi rabínů. Jiným již zmíněným vztahem je **SYNOVSTVÍ**, nebo také **DĚTI Boží**, synové, rodina (Mk 3,31-35). Přiřadit sem také můžeme Ježíšova slova, kdy nazývá učedníky přáteli (J 15,14n).

Hospodin je Pánem a Bohem. Kde je králem, tam je **BOŽÍ KRALOVÁNÍ**. Ježíš jím vyjadřoval Boží skutečnost v kontrastu ke světu i přicházející věk oproti tomuto věku. Základem království je osoba krále.

Apoštol Jan mluví o **OBECENSTVÍ** s Bohem. Obecenství není prostorové, ale ontologické povahy (přirozenost světla). Být jako on, nikoli vědět, že je se mnou právě teď. Jiným směrem se ubírá obraz **STOLOVÁNÍ**, případně hostiny. Příkladem je příběh z Abrahamova života (Gn 18). Zaslíbení stolování v nitru věřícího je ve Zj 3,20. U J 14,23 čteme o **PŘÍBYTKU** v srdci věřícího.

O Enochovi a Noem čteme, že **CHODILI** s Bohem (Gn 5,24 a 6,9). Heb. spojka *’et* vyjadřuje intimní spojení. Jejich příklad zůstává vitálním obrazem možného vztahu člověka s Bohem.

F. Sounáležitost s Bohem

V závěru práce bude jasné, že obrazy sounáležitosti s Bohem jsou důležité, neboť ukazují, do čeho obrácení ústí. Viz také *Ctnosti obrácení*. Sounáležitost věřícího s Bohem je mnohostranná. Můžeme mluvit o srůstání, spojení, souznění, blízkosti nebo intimitě intelektuální, dovednostní, vztahové, bytostné, v činech a jednání, ve vzájemné lásce. Obrácení je začátkem cesty k takovému vztahu a zároveň vlastním počátkem.

Sdílení **PŘIROZENOSTI** patří k velmi silným obrazům sounáležitosti. (Viz výše.)

Kdo činí pravdu, přichází za světlem (J 3,20n). Jedná se o janovský pojem. Ježíš je to **SVĚTLO**, které osvětluje (J 1,5 a 9 8,12, také Žd 6,4), Bůh sám je světlem (1J 1,5). Charakter světla má mít také ten, kdo říká, že má s Bohem vztah.

Učedník je spjat se svým Pánem tím, co od něho přijal. Ježíš vyzývá k **UČENÍ SE** od něho (Mt 11,29). Petr zase dává Ježíše za příklad k následování (1Pt 2,21).

Ap. Pavel zvolal: **Kristus žije VE MNĚ** (Ga 2,19n). Těchto několik vět spojuje

spoluukřížování s Kristem a Kristův život ve věřících. Jedná se tedy nejspíše o paralelu k identifikaci věřícího **se Vzkříšeným**. Jen připomínám, že se jedná o zvlášť výmluvný obraz sounáležitosti věřícího s Bohem, neboť názorně spojuje obrácení s Božím dílem spasení v Ježíši Kristu.

Dorůstání **do PODOBY SYNA** je další rovinou sounáležitosti s Kristem. Člověk byl stvořen *k* obrazu. Říci, že člověk je *obrazem* je nepřesné. Nejšťastněji to myslím říká Origenés (Peri archón): tím obrazem je Syn Boží a člověk byl stvořen do podoby Ježíše Krista, který zůstává originálem. Ap. Pavel opakovaně užívá tohoto vyjádření, aby vysvětlil věřícím proces, ve kterém stojí (1K 15,49, 2K 3,8, Ko 1,15 a 3,10).

U J 6,52-58 Ježíš kategoricky klade jako podmínku života věčného **SYCENÍ** se jeho tělem a pití jeho krve. Není třeba zdůrazňovat, že Jidáš byl mezi těmi, kdo s ním stolovali při poslední večeři. Ježíš v uvedených slovech spojuje sycení se zůstáváním a tím naznačuje, že přesahuje večeři Páně.

Sounáležitost s Kristem vyjadřuje veřejné **VYZNÁNÍ** Krista, vyznavačská víra. Praxe jasného ústního vyznání je i v CB pevně zakořeněná (křestní a členské formuláře). Ježíš má na mysli veřejné přiznání se k němu (Mt 10,32n). Církevní praxe ústního vyznání předpokládá osvojení si konkrétních formulací.

Čtyřikrát se v Janových dopisech objeví obrat **MÍT Syna** (a Otce): 1J 2,23 5,10,12 a 2J 1,9. Mít Syna = mít život = mít Otce. Kdo nemá Syna, nemá nic. Jan tím sleduje jednak obranu proti falešnému učení (které popírá spojenost Otce a Syna), jednak ujištění věřících.

Kristovo Panství vysvětluje ap. Pavel jako **ZAKORENĚNÍ** v Kristu, jako stavbu na pevném základě, jako pevnost ve zdravém učení, jako oplývající vděčnost, Ko 2,6

Věřící je součástí Boží rodiny, do které byl adoptován (viz *Synovství*). Věřícího s Kristem spojuje také společné **DĚDICTVÍ** (Ř 8,17, Ga 4,7).

Aby apoštol Pavel vysvětlil křesťanům v Říme jejich situaci před zákonem dotahuje ztotožnění s Kristem dál obrazem **ZASNOUBENÍ** se Kristu (kap. 7, také 2K 11,2). Jako jednotlivci i jako církve (snoubenka před svatbou očekávající příjezd ženicha) se věřící láskyplně oddávají Kristu, který si je jako nevěstu připravuje a kráší (Ef 5,26n).

Církev jako celek je **TĚLO** Kristovo. Někde důraz leží na tom, že Kristus je hlavou, pánem církve (Ef 1,22n). Jinde naopak církve je celým tělem, které má spolu žít v míru (1K 12). Sounáležitost s Kristem, hlavou, zároveň znamená sounáležitost s věřícími lidmi.

Obrácení se někdy jednoduše říká **PŘIJETÍ Ježíše nebo Ducha**. O přijetí Ježíše: J 1,11n nebo Ko 2,6. Ostatní se týkají Ducha: Přijímá se vírou v Ježíše (J 7,37-39). Přijetí Ducha apoštol vřadí mezi zmínku o zvěstování Krista a o evangelium (2K 11,4). Podobně v Ga 3,2 spojuje přijetí Ducha se slyšením víry (sr. Sk 19,2). Z toho jasně plyne, že přijetí Ducha je integrální součástí obrácení.

Několik oddílů si zaslouží bližší pozornost. V **J 20,22n** Ježíš řekne učedníkům: *Přijměte ducha!* A dýchne na ně. Jak to souvisí s letnicemi? Ve Sk 10,47 mluví Petr o událostech v Cesareji jako o *přijetí Ducha*. Zkušenost v Cesareji Petr srovnává s letnicemi v Jeruzalémě. Z toho je možné usuzovat, že by i zkušenost letnic v Jeruzalémě nazval *přijetím Ducha*. Buď byl Ježíšův čin symbolický a měl je vést k očekávání na Ducha, nebo již v tuto chvíli přijali Ducha svatého. V tom případě jej přijali zatím jinak, než později o letnicích.

Druhým oddílem je "podivné" obrácení ve **Skutcích 8**. Evangelium se zvěstuje v Samaří. Poté, co byli lidé zaujati zvěstí a hlavně divy (v.6) a pak uvěřili a byli pokřtěni (v.12), přišli apoštolé a modlili se za ně se vzkládáním rukou (v.14-17). Teprve pak přijali Ducha svatého. Ve verši 16 je o těch, kdo nepřijali Ducha, řečeno, že "na nich zatím nebyl duch *napadnutý*." Dané sloveso se objevuje ve Skutcích 6-7x, z toho 3-4x v souvislosti s Duchem svatým. Ostatní 3 výskyty znamenají: narazit na někoho, obořit se, chytit. Dva případy s Duchem svatým se týkají Cesareje (10,44 a 11,15). To by nasvědčovalo tomu, že samařané stejně jako pohané zažívají své vlastní "letnice." Nejslabším článkem takového závěru je právě skutečnost, že by se událost letnic měla vůbec kdy opakovat.

Ještě jedno "podivné" obrácení, **Skutky 19**. Pavel potká učedníky, kteří se mu asi

nezdají. Položí kontrolní otázku: *Přijali jste Ducha svatého, když jste uvěřili?* Odpověď je nečekaná. Ani o Duchu, ani o Ježíši neslyšeli. Pavel naváže a příběh jim dopoví. Když byli (po)křtěni, Pavel na ně vložil ruce a *přišel* na ně Duch svatý.

Vracím se k *přijetí* Ducha. Zdá se, že Lukáš ve Sk 19 vidí rozdíl mezi Pavlovou otázkou "Přijali jste?" a tím, co pak zažili. To se týká částečně i kap. 8. Sloveso *lambanein* je jedinečné, neboť je možné je přeložit jak "přijmout" tak také "vzít". Co z toho převažuje? Musíme postupovat případ od případu.

Písmo také mluví o **VLOŽENÍ Ducha Božího** do srdce či do nitra - Ez 11,19 36,26n. Už za Mojžíše (Nu 11), pak o Hospodinově služebníkovi u Izajáše (62,1), nakonec v zaslíbeních u Ezechiele. V NZ darování Ducha svatého souvisí s poslušností (Sk 5,32), posvěcením (1Te 4,8) a zůstáváním Boha v nás (1J 3,24). Narozdíl od *přijetí* nezahrnuje lidskou stránku věci. Člověk na to má jen náležitě reagovat.

Nakonec je třeba připomenout ještě **NAPLŇOVÁNÍ**³ Duchem a plnost Ducha. NZ přináší řadu příkladů a jeden apoštolský pokyn. Příkladem je Ježíš (L 4,1), jáhnové (Sk 6,3,5), Barnabáš (Sk 11,24), učedníci v Malé Asii (Sk 13,52). Plnost Ducha se projevuje činem, radostí, dary a růstem církve, společným budováním věřících v písních a vyučování i vzájemné podřízenosti. O plnost máme usilovat trvale a dlouhodobě (Ef 5,18-21).

Janovské spisy vyjadřují sounáležitost věřícího s Bohem jako **ZŮSTÁVÁNÍ**⁴ v Bohu a Boha v nás. V evangeliu, zdá se, má zůstávání christologický charakter, ale v epištole již plně trojiční. Zůstávání má obě roviny - nás v Bohu a Boha v nás. Mluví také o zůstávání Božího semene nebo Boží lásky v člověku (1J 3,9,15 a 17). Kontextem zůstávání je trojina: láska - poslušnost - zůstávání/obecenství (J 14,23), zůstávání ve zvěsti, jak nám byla předána od počátku (1J 2,24 a 4,15).

13 V řeč. jde o sloveso naplňovat, *pléroun* a adj. plný, *plérés*.

14 Řec. sloveso zůstávat, vytrvat, *menein*, ale také předložková vazba "v něm", *en autó*, např. 1J 2,5 a 15.

G. Ctnosti obrácení

Boží ctnosti, které obrácení umožňují, jsou především: milost (milosrdenství), láska, odpouštějící spravedlnost, štědrost, trpělivost (přípravenost trpět), stvořitelská moc a nezdolnost jeho života.

Když myslíme na ctnosti, které souvisí bezprostředně s obrácením, je dobré podtrhnout dlouhodobý rozměr obrácení - proměnu osobnosti. Souhrnně bychom mohli říci, že se jedná o *charakter Kristův*, jeho osobnostní profil (Ř 8,29). Následující ctností jsou tedy zároveň ctnostmi posvěceného života.

Celou tuto kap. můžeme přiřadit k té o sounáležitosti s Bohem. Ctnosti jsou vlastně sdílením charakteru. Theologie rozlišuje mezi napodobitelnými (communicable) a nenapodobitelnými (incommunicable) vlastnosti Božími (podle Oden, str. 208n). Všudypřítomnost nebo věčné bytí není napodobitelná. Láska, trpělivost, odpouštění naopak napodobitelné jsou a jejich napodobování je žádoucí. Přesto zůstává propastný rozdíl mezi originálem (Boží láskou) a odrazem (lidskou láskou).

Následující výčet vyrůstá přímo z textu NZ. Opomímám ctnosti starozákonní.

Ježíšova trojnásobná výzva začíná **SEBEZAPŘENÍM**¹⁵ Každé obrácení zahrnuje moment popření sebe sama, vzdání se vlastních představ o životě. Učedník Ježíše Krista je připraven popřít své (i to lepší) já. Tento nárok Ježíš vykládá na rovině motivů: Kdo touží a usiluje o kvalitní život, ten jde v protisměru. Naopak, kdo je připraven nést riziko, jít s "kůží na trh" pro Ježíše, ten mimoděk prožije kvalitní život. Ale co když budu riskovat proto, abych nakonec (tedy ne již mimoděk) život získal?! Pokračování Ježíšova výroku to vysvětluje - duši, život získat je cennější než vše, čeho je možné v životě dosáhnout. Přípravenost zapřít sebe sama ve prospěch duše, na které záleží, souvisí s nesením KŘÍŽE.

VÍRA znamená nezdolnost (věrnost) a trvalé očekávání. Víra se skrze Ježíšovu moc stává silou hory přenášející a vítězí nad světem. Zůstává Božím darem, třebaže vrůstá do charakteru člověka. Prvním dopadem ospravedlnění, který ap. Pavel jmenuje je **POKOJ**, který máme s Bohem (Ř 5,1). Křesťanům nesmí scházet **RADOST**. Tak zní Pavlův dopis do Filipis (zejm. 3,1 a 4,4-7). Také Ježíši záleželo na tom, aby radost učedníků byla *plná* (J 15,11 16,24) a jeho radost v nich se naplnila (17,13). Při výčtu ctností obrácení není možné opomenout **LÁSKU**, která je vrcholem a vzácným pokladem. Bez ní jsou ostatní ctnosti a dovednosti bezcenné (1K 13,1nn). Je vrcholem i základem růstu (2Pt 1,5-8). Kdo koná vůli nebeského Otce, ten je Ježíšovým bratrem, sestrou i matkou. **POSLUŠNOST** není jen starozákonní ctností. Poslušnost musí být bez reptání, okamžitá a úplná (Fp 2,13-18). Duchovní život přináší **POZNÁNÍ**, moudrost (Dt 4,6). O to prosí apoštol v Ef 1,15-20. Poznání však snadno vede k pýše (1K 8,1). **MILOST** je předně Boží vlastností. My jej v tom však máme napodobovat (L 6,36). Na ospravedlnění navazuje skutečná **SPRAVEDLNOST** života. Nezapomínejme však, že rysem Boží spravedlnosti je odpouštění (Ř 1,17). Víra se projevuje **SKUTKY**, jinak je mrtvá (Jk 2,14nn). Vždyť Bůh si nás vykoupil a posvětil za lid horlivý v dobrých skutcích (Tt 2,14). Záslužné skutky však neexistují. Život křesťana může být těžký, ale vždy je v něm **NADĚJE**. Jejím předmětem je Boží milost (1Pt 1,13), proto je jistá a pevná (Ř 5,5). Naděje jako očekávání nesplněného provází obráceného člověka po celý život (Ř 8,26). Boží odpouštění neexistuje bez

15

Základem je výzva: Zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne! (Mt 16,24, Mk 8,34 a L 9,23) Podobná výzva je i jinde (Mt 10,38n nebo L 14,27). U všech synoptiků na výzvu bezprostředně navazuje paradoxní výpověď: Kdo by chtěl získat svůj život..., která má opět další paralely - J 12,25, L 17,33.

mezilidského **ODPOUŠTĚNÍ** Důvod je prostý: Jen ten, kdo přijal Boží odpuštění, zakusil, co to odpuštění vlastně je. Odpouštění druhým potvrzuje, že sám odpuštění přijal (Mt 18,21-35).

H. Další okolnosti obrácení

Tyto okolnosti obrácení se mi nepodařilo zařadit do jiné kapitoly. Přinášejí širší kontext individuální zkušenosti. Něco z toho leží plně v rukou Božích (předurčení), jiné v rukou bratří a sester (zvěstování, přímluva). Na něčem se podílí člověk sám - příprava srdce.

Nutnost obrácení předpokládá nutnost **ZVĚSTOVÁNÍ** Ř 10,13-15. Přičemž platí, že jeden rozsévá, druhý zalévá, ale Bůh dává vzrůst (1K 3,6). Za všechna místa připomenu jediné, které žádá **VYTRVALOST** ve víře až do konce, Mk 13,13. **PŘÍMLUVA** podle Písma také souvisí s obrácením. O zdárném začátku i konci cesty víry mluví ap. Pavel jedním dechem spolu s přímluvnou modlitbou (Fp 1,6-7), která ho opravňuje mít klid, že dojdou. Skutky připomínají trochu nestandardní situaci, kterou apoštolé řeší modlitbou se vzkládáním rukou, načež obrácení pokračuje dál přijetím Ducha svatého (Sk 8,17 19,6). Život z Boha je provázen přímluvou Ježíše (za Petra, Žd 7,25 a Ř 8,34) i Ducha svatého (Ř 8,26). Výrazným příkladem přímluvy za duchovní růst je oddíl Ef 1,15-22.

Ježíš některé jednotlivce povolal výzvou k **OPUŠTĚNÍ** všeho (bohatý mladý aristokrat). U L 14,33 však tento požadavek vztahuje obecně jako podmínku uřednictví.

Jinou okolností neodmyslitelnou od obrácení je vztah k existující **CÍRKVI**. Příběhy Skutků mluví se samozřejmostí o přidávání se obrácených ke skupině věřících. Dnes to již tak samozřejmé není.

Aniž bych chtěl zabíhat do detailů, širším kontextem obrácení je také **PŘEDURČENÁ** předzvědění, které ve zvěsti Evangelia stojí v pozadí, ale je skutečné. Ježíš řekl, že je mnoho pozvaných, **POVOLANÝCH** (*klétoi*), ale málo vyvolených (*eklektoi*, Mt 22,14). O způsobu Ježíšova povolávání viz *Klíčové oddíly*.

Jan Křtitel připravoval cestu (Mal 3) a volal k přípravě cesty (Iz 40): **PŘÍPRAVA** spočívá v aktivním pokání, které se stává úrodnou půdou pro zvěst Evangelia. D. Bonhoeffer rozebírá podrobně význam přípravy ve vztahu k Božím dokonání (Etika, *O věcech posledních a předposledních*). Příprava člověka má smysl právě a jen jako před-poslední vůči poslednímu. Obojí nelze od sebe oddělit.

2. Spasení ve Starém a Novém zákoně

Slovo spasení nyní používám jako protějšek k *obrácení*.

V čem je **shoda**? V mnohém: Spasení pochází od Hospodina a jiného spasitele není. Spasení je dílem milosti. V některých případech se na straně člověka žádá přijetí a spolupráce. Písmo také nenaznačuje žádnou proměnu Božího charakteru. Většina studovaných pojmů je sz původu. Předpokládám tedy zásadní shodu.

Mluvíme o Starém a Novém zákoně, ale vlastně je vhodnější rozlišit si 3 období: prvním je Starý zákon, dalším zvěstování apoštolské církve, které se však liší od zvěstování Ježíše. Základem jednotného pohledu na spasení v Bibli je, že se jedná o Boží činy. Ty dohromady vytvářejí tzv. dějiny spásy. Klíčovými událostmi je vyvedení z Egypta, přivedení zpět z Babylónie a k tomu přistupuje spasení ve smrti a vzkříšení Ježíše Krista. V tom také spočívá rozdíl mezi S a NZ - jiné je spasení exodu a jiné spasení ve vzkříšení Ježíše... (Inspirací von Radova *Theologie des Altes Testaments*.) Ve SZ má spasení mnoho podob, často zcela konkrétních (život v zaslíbené zemi, vysvobození od nepřátel, víra, že Bůh dá potomka). Ve zvěstování církve se tato šíře zužuje k duchovním otázkám vykoupení z hříchu. V Ježíšově zvěstování je šíře spasení stále velká, a přece vystupuje do popředí eschatologická plnost Boží záchrany. Tento směr je však ve SZ již předznamenán zaslíbením nového srdce a zákonem napsaným na srdci, zaslíbením nového Ducha.

A přece je zde určité **napětí**, které vyplývá z rozdílné povahy Boží záchrany v Ježíši Kristu a záchrany z Egypta či Babylóna. Jiné napětí je mezi zvěstí Ježíše a o Ježíši (sr. řecké sousloví *euangelion tou Christou!*). Ježíš nezvěstoval víru v zástupnost své smrti, a přesto žádá víru soustředěnou na sebe a své poslání.

Nejhmatalejší podobou je **napětí mezi Zákonem a Evangeliem**. Luterská reformace to vyhrotila v protiklad. V Pavlových listech kontrastuje spasení ze Zákona a z víry (Ř 7, Fp 3,9, Ga 2-4). Dlužno dodat, že "spasení ze Zákona" je toliko teorie, neboť *ze skutků zákona` nebude před ním nikdo ospravedlněn*, Ř 3,20. Otázkou zůstává, nakolik je spasení ze Zákona konstruktem rabínského židovstva nebo jej Mojžíš takto vydal. V knihách proroků exilu čteme o selhání první smlouvy (Jr 31,32). Alternativou je pedagogický výklad zákona (Ga 3,19-25).

3. Biblická výzva k obrácení

Zásady Církve bratrské obsahují pěknou kapitolku nadepsanou *Rozhodnutí víry a nový život*¹⁶. Ta mne inspirovala k následujícím odstavcům.

Křesťanem se člověk nerodí, nýbrž stává - tehdy, když se Boží dílo milosti stane v jeho životě skutečností skrze víru v Boží zaslíbení.

To se však neděje samozřejmě nebo bez našeho vědomí. Ježíš říká důrazně, že bez narození z Boha není možné mít podíl na Boží záchraně (J 3,3). Zvěst Evangelia tedy není nezávaznou informací, která nám přijde do schránky a kterou můžeme jako reklamu vyhodit. Zvěst Evangelia je výzvou: Čiňte pokání! Věřte Bohu! Přijměte nabízenou milost, protože Boží budoucnost se blíží a s ní i osobní setkání s Bohem - králem (Mk 1,15). Obrácení v sobě obsahuje prvek nového, nadlidského, a proto není možné k obrácení dojít cestou osobnostního zrání. Obrácení je nutné pro sebekvalitnějšího člověka. Tato zvěst má a musí znít, a to se neobejde bez zvěstovatelů. A tak má církev všech dob od Pána uloženo ji zvěstovat a každý věřící zkoumá, jaký je jeho díl na tomto poslání (Ř 10,13-15).

Obsahem té dobré zprávy (Evangelia) je zvěst o Božích činech. Jedině Hospodin zachraňuje! (Iz 49,26) Takto on zachránil Izrael před zkázou v Egyptě i v Babylóně. V Ježíši Kristu, v jeho životě, smrti a vzkříšení Bůh připravil pro celé lidstvo vysvobození od otroctví hříchu a cestu k plnému obecenství s Bohem a laskavým vztahům mezi lidmi. Boží milost je základem nabízené záchrany.

Kdo uslyšel zvěst Evangelia, je vyzýván, aby radikálně přehodnotil svůj dosavadní život a nechal Boha, ať rozhodne, co je dobro a co zlo. S Ježíšem umírá trestu za hřích a hříšným sklonům. S Ježíšem však také povstává k novému způsobu života. Sounáležitost s Bohem stvrzuje křest v Boží jméno, kterým se člověk stává součástí Kristova lidu. Takto Bůh obnovuje a zachraňuje lidskou společnost a v každé generaci zachovává svoji církev, aby svědčila o Boží lásce. Nový život z Ducha svatého je typický Boží přítomností v životě věřícího. Jistotu této Boží přítomnosti nemůže věřícímu nikdo vyvrátit. Věřící muž či žena se Bohu podřizují jako svému Pánu. Vedení a napomínání Duchem svatým přijímají jako otcovskou výchovu směřující k co nejtěsnějšímu spojení člověka s jeho Bohem. Boží přirozenost postupně prostupuje přirozenost člověka a duchovní růst je tak přirozeným důsledkem. Boží láska vlitá do lidského srdce se projevuje ve vztazích, zejména vůči věřícím (J 13,31-35). Celý život křesťana se tak stává vděčnou odezvou Božího jednání - dělá, co vidí dělat svého nebeského Otce. Nejde o snahu Boha si koupit nebo si něco zasloužit, to přece vůbec není potřeba.

Jako Ježíš za nás veřejně zemřel, tak se i my máme veřejně se k němu přihlásit, třebaže by to znamenalo újmu na majetku, zdraví či životě.

V životě věřících lidí Bůh Duchem svatým působí jednak obnovu, ale také proměnu. Svou milostí obnovuje naše vztahy, zdraví, rozum, svědomí. Přibližujeme se tak stavu, v jakém byl stvořen první Člověk. Spolu s tím však Duch Boží dává vzniknout novým věcem - projevuje se moc Kristova vzkříšení (Ř 8,11), víra v Boha vítězí nad světem, získáváme nárok na společné panování s Kristem. Spasení nekončí obnovou "normálního lidského života," ale míří k životu v moci toho, kterého očekáváme, Krista, který je naším životem (Ko 3,2).

Při tom všem v rámci pozemského života nevycházíme z bojů s vlastní hříšností, kterou Bůh neodnímá, ale působí postupnou proměnu. Ten, kdo uvěřil v Boží lásku, nemůže být nikým odsouzen za to, že se v jeho životě ještě objevují hříšné postoje a činy (Ř 8,1). Po celý život se tak učíme stát jedině na Božích zaslíbeních, nikoli na svých úspěších. Jediným pevným základem je Boží milost, ke které se Bůh zavázal svým slovem. V této víře vytrvejme až dokonce, neboť jen ten, kdo vytrvá, bude spasen (Mk 13,13).

II. Předpoklady

Cíl spasení se odhaluje v podobách vztahu s Bohem a sounáležitosti s ním. Je možné říci, že cílem spasení je, aby Bůh byl všechno ve všem (viz dále).

Za **základ spasení** není možné pokládat lidskou víru nebo jeho pokání. Základem jsou Boží slova (zaslíbení) a jeho činy. Boží dílo je **svrchované**. Proto reformace mluví o *sola gratia*. Člověk se nemůže obrátit sám.

Spasení se **přivlastňuje** vírou, proto *sola fide*. Je to aktivní odpověď na výzvu Evangelia. Víra musí vykročit, obrátit se, přijmout Hospodina za svého Boha a Ježíše za Pána. A přece se jedná o přijetí, tedy otevřenou dlaň. Zrození života je Božím darem.

Ve spasení Bůh **dává sebe**. *Bůh tak miloval svět, že dal svého Syna...* Kristus vydal sám sebe, své tělo a krev. Tomu odpovídá přijetí nabízené milosti. Není a nemůže být jen morálního nebo jen intelektuálního rázu.

Bůh volá člověka, aby zaměnil místo pod Božím hněvem za život pod Boží milostí. Biblické učení o člověku končí vykřičníkem, neboť je výzvou k přijetí nabízené milosti. V obou postaveních existuje řada stupňů, na kterých se konkrétní člověk může nacházet, a to na obou stranách¹⁷.

Bůh stvořil člověka k růstu. Růst patří mezi základní charakteristiky života. Člověk se rodí jako nehotový, ale s ohromným potenciálem. Cílem růstu jednotlivce i společnosti je láskyplné obecenství s Bohem i lidmi

Fáze dospívání a fáze dospělosti

V epištolách nacházíme zmínky o nezralých křesťanech, nebo naopak o duchovní dospělosti. Na základě těchto míst předpokládám, že jsou **dvě fáze** křesťanského života. Avšak bez toho, že by se jednalo o dvouступňové křesťanství. Texty: Žd 5,11-6,3, Ef 4,12-14, 2Pt 1,5-11 a 1K 2,6-3,15. Posledně jmenovaný oddíl (také Žd 6) spojuje s fázemi dospívání a zralosti další pojem - základ. Jmenujme tedy ještě texty, které mluví o **základu**: 1K 3,6-15, Žd 6,1-3, Fp 3,1-4,7, Ko 2,6-7, Ef 2,20 a J 15,5n.

K otázkám duchovní zralosti připojme také Pavlovy výklady týkající se masa obětovaného modlám, kde mluví o lidech ve víře slabších a silnějších (Ř 14,1-15,13 a 1K 8,1-11,1 s odbočkami v textu).

V Ježíšových slovech tomu odpovídají výroky o tom, kdo je/není veliký v království nebeském: kdo náležitě žije a učí písma (Mt 5,19), v souvislosti s osobou Jana Křtitele (Mt 11,11, sr. L 1,15), kdo je jako dítě (Mt 18,1nn, Mk 9,33nn, L 9,46nn 22,24nn; Mt 20,25nn, Mk 10,42nn, Mt 23,11).

Položení základu hodně připomíná obrácení. Pokud apoštol spojuje fázi dospívání s položením základu, pak to vsazuje obrácení do dalšího kontextu. Text v 1K 3 však není takto průhledný. O dělbě rolí (a základu) Pavel mluví proto, aby ukázal, že nakonec není o co se přít. Přesto v 2,12 (ČEP v.13) vyslovuje něco, co bych podle pastýřských zkušeností rozuměl pod položením základu a zároveň fází dospívání - "abychom viděli to, co nám je z milosti Bohem darováno."

V čem spočívá položení základu? Všechna místa mají společné to, že se jedná o Ježíše Krista, který je pevným základem. Z toho plyne, že jde jednak o jasné, uvážené a definitivní rozhodnutí pro Krista, ale také nutně hluboké pochopení a přijetí Božího díla v Ježíši Kristu.

Stále stejný základ obecenství s Bohem

Stejnou milostí, kterou jsme uvěřili, tou také žijeme dál. Kristus je naše ospravedlnění i naše posvěcení (1K 1,30). Růst láskou vrcholí (2Pt 1,5-7), stejně jako jí začíná (J 14,21). Růst věřícího člověka je možný a nutný v ctnostech, které jsou zároveň ctnostmi obrácení (láska, víra, poznání).

17 Jako příklad může sloužit Engelova stupnice, in: Zvěstování a výchova učedníků, Cvičebnice, BEE, samizdat, str. 131.

Obrácení ve smyslu záchrany, uzdravení, omytí, sycení a dal. se netýká jen eschatologického spasení. Má mnoho konkrétních podob vytržení z nebezpečí života, vymanění se z neblahých životních vzorů a vztahů, překonání dědičných hříšných sklonů a povázaností. Obrácení tedy zakoušíme opakovaně v nových situacích či oblastech života. To souvisí s věkovým zráním a růstem zodpovědnosti: tak dítě zažívá obrácení nejprve ve vztahu k rodičům, ale se vzrůstající zodpovědností teprve časem dojde na obrácení v povolání a ve vztahu k celé společnosti nebo lidské civilizaci. Obrácení odpovídá situaci člověka. To se týká i mentálně retardovaných osob, které spasení prožívají v těch oblastech, z nichž se jim život skládá.

Komplexní charakter obrácení

Zkušenost obrácení prožívá každý člověk jinak (sr. zkušenosti ve Skutcích). U někoho se jedná o pomalu kulminující proces s velmi nezřetelným zlomem, od kterého se člověk začne považovat za křesťana. Jiný zase mluví o revolučních událostech v rychlém sledu. To mluvíme o **psychologii prožívání**.

Šíří a možné úhly pohledu ilustruje McKnight **na třech přístupech k obrácení**: A) Socializace: důraz na vstup do Božího lidu, členství, proměna sociálních vztahů. B) Liturgické dění: důraz na účast na svátostech. C) Osobní rozhodnutí: důraz na závazek a rozhodnutí vůle. Přitom McKnight vyzývá k vyváženosti, abychom se neupnuli jen k jednomu důrazu.

Běžně potkáváme v Písmech **různá vyjádření vedle sebe**. Odvažují se říci, že většina v této práci zmiňovaných biblických textů obsahuje více vyjádření, např. Ef 1,3-14. Je to vidět také na Ježíšových výzvách k následování, které jsou různé podle toho, jakému člověku patřily. A přece všichni tvořili dohromady jednu skupinu učedníků.

Obrácení může připomínat molekulu. Jedná se nejen o složitou molekulu, ale **řetězec takových molekul**. Ty se odehrávají jednak v čase, ale roviny obrácení se odehrávají ve vzájemných vztazích, které nejsou vždycky stejné. Obrácení je pak tvořeno nikoli absolvováním *ordo salutis*, hezky bod po bodu, ale živým proudem událostí, proměn a podnětů, které jsou koordinovány Duchem Božím. Individuální různost je nejen v délce, ale i v tom, jak tento proces začíná a jak probíhá. Ač každé obrácení vypadá jinak, pokud prokáže svou životaschopnost, je to ryzí obrácení.

Je-li obrácení procesem, pak je to proto, že **podstata obrácení vyžaduje proces**. A proces je potřeba všude tam, kde se jedná o lidský intelekt a poznání, charakter, vztahy, zvykovost (v dobrém smyslu) také život a tedy růst. Obrácení tedy musí být procesem, nakolik souvisí se vztahy, poznáním, charakter apod.

Lze nějak vymezit **konec obrácení**? Před touto otázkou stojím trochu bezradně, **mám-li odpověď přesvědčivě ukázat v Písmu. Za nejvhodnější považuji vyjít z rozlišení dvou fází duchovního zrání a důležitosti základu (viz výše). Budu-li předpokládat, že duchovní dospívání souvisí s položením základu, jímž je Ježíš Kristus, pak můžeme říci, že obrácení končí dosažením duchovní dospělosti.**

To asi zaráží - vždyť to obvykle trvá docela dlouho! Nesmírně záleží na moudrém duchovním vedení. A křest by asi neměl stát ke konci procesu ale spíše na začátku.

Co tvoří **jádro** obrácení? Jisté je, že mechanické pojetí obrácení jako stroje s několika klíčovými součástkami, bez kterých to opravdu těžko bude fungovat, není adekvátní Božímu stvoření, kde převládají biotické principy. Není dobré vidět některé části jako nutné a jiné jako doplňkové, např. pokání jako nutné a zapečetění jako doplňkové. Důležitý je celek, nikoliv přesná skladba částí. Zda již došlo k obrácení se pozná ne podle toho, co dotyčný udělal či zažil, ale lada podle ovoce, které jeho život nese (viz dále).

Rozlišit to podstatné je však důležité pro pastýřské vedení ke zralosti. Máme před sebou člověka, který je obrácený, třeba již delší dobu. Díváme se na něj a prosíme Boha: "Pastýři duší, jak mohu tomuto člověku pomoci dorůst k dospělosti v tobě? Je něco podstatného, co mu/jí schází? Kudy ho/jí chceš vést teď?" Rozlišení zůstává v rukou vanutí Ducha.

Evangelizace může vypadat jako zvaní k mnohostrannému jádru znovuzrození s tím, že čekáme, na kterou část zvěsti bude dotyčný reagovat. Nebo budeme usilovat o vedení Duchem ve zvěstování té části, která je určena právě dotyčnému člověku.

U dospívajících pamatujme na to, že podobně komplexní jako obrácení je současný lidský vývoj dotyčné osoby. Víra dospívajícího reflektuje jeho osobnostní vývoj a zrání emocionální, intelektuální, vztahové, volní, morální i zkušenostní.

...podle proměněného charakteru

Podle čeho poznám, **zda již došlo k obrácení**? Podle čeho poznám, zda vůbec došlo k obrácení? Mohli bychom odpovědět: Na základě ústního vyznání víry v Ježíše Krista jako svého Spasitele a Pána (sr. křestní formulář). Ústní vyznání však předpokládá porozumění a přijetí vyznavačských formulací. To nelze jednoduše předpokládat. Možná by někdo odpověděl: Podle toho, zda se modlil modlitbu obrácení! Nebo podle toho, zda povstal při evangelizaci!

Zda je v těle ještě nějaký život poznáváme jednoduše podle toho, zda dotyčný ještě žije. Podobně v duchovní oblasti - rozhodující je, zda je v člověku Boží život. Tak McKniht dochází k závěru, že mezi růzností modelů a zkušeností v příbězích o Ježíši je jedna věc jasně - Ježíš žádal reakci, důsledky v jednání lidí. Od každého jiné, ale u každého nějaké (str. 180n).

Vždy se jedná o aktuální hodnocení, nelze stavět na dřívější spravedlnosti: podle Ez 18 platí současný stav. To je třeba zohlednit v otázce jistoty spasení: vždy se jedná o *současnou* jistotu spasení, o kterou mohu přijít, když můj život začne bít mně samotnému do očí příliš křiklavě.

Co je tím projevem života, který sledujeme? V nadpisu odpovídám - **proměněný charakter**. Jak o tom mluví Písmo: ovoce, ovoce Ducha, seznamy ctností. Ovocem Ducha je proměněný charakter (Ga 5,22), kvalifikací k nesení zodpovědnosti v církvi je charakter (1Tm 3 a Tt 1). Proměna charakteru je viditelná ve vztahu k Bohu (synovství a jistota spasení, vědomí hříšnosti a Boží svatosti, poznání Boha) a ve vztahu k lidem, zvláště pak věřícím (ctnosti - láska, pokoj, radost), také v postoji k okolnostem (víra, vyznání, naděje, vytrvalost).

Stejně tak je to i s **duchovní zralostí**. Náš dosavadní život nemá záslužnou sílu. Principem je Boží milost, která se rozlévá, jak Duch Boží vane a projevuje se svou silou (J 3,7).

Takto je třeba se stavět i k **dětem vyrostlým ve věřící rodině a ve sboru** - může se jednat o postupný proces či bouřlivé propuknutí nového života. Někdy je těžké okamžik obrácení vůbec vysledovat. Rozhodující však je to, zda nyní stojíme před novým duchovním životem.

Jedno varování, na které nás upozorňuje pojetí dobrých skutků, jak se vyvinulo v katolictví v **záslužné skutky**. Vlitá milost, která zůstává a je nezaslouženou milostí se stává základem ospravedlnění (např. Tomáš Aq.). Přítomnost milosti se však pozná podle činné lásky. To je pochopitelné. Pokud se však celý proces zjednoduší na to, zda je u člověka přítomna činná láska, na základě které je pak ospravedlněn, došlo k fatálnímu omylu, neboť se nám takto ztratila milost. O proměněném charakteru mluvíme jako o projevu života z Boha, nikoli zdroji tohoto života. Není-li projevů, je třeba zvěstovat Evangelium a ne vyžadovat projevy.

Cesty duchovního růstu

Růst je životu vlastním projevem. Také Písmo mluví o růstu. V čem je takový růst možný¹⁸?

- milost: 2Pt 3,18, 2K 4,15 a 8,7
- poznání: Ko 1,10, 2Pt 3,18, 2K 8,7
- skutky: Ko 1,10, Ef 2,9, 1K 15,58, 2K 9,8
- víra: 2K 10,15 8,7, Ko 2,7
- ovoce: Ko 1,10, Fp 1,11, Ga 5,22, Ef 5,9
- láska: 1K 13, 2K 8,7, Fp 1,9, 1Te 3,12
- úsilí a horlivost: 2K 8,7

Musím zdůraznit **přirozenost růstu** a projevů nového života. Křečovitým vyžadováním nějakých známek růstu je možné napáchat mnoho škod i u dospělých, ale tím spíše u dětí a dospívajících¹⁹. Růst je tedy třeba povzbuzovat především odstraňováním překážek.

V 1K 3 Pavel mluví o **službě zalévání**. Růstu napomáhají přímluvy (viz výše). O lásce narozdíl od poznání je řečeno, že buduje (1K 8,1). Také služba duchovními dary slouží k budování (má sloužit k budování, 1K 14,12 a 14). Posilou jsou svátosti (J 6) a pastýřská péče (1Te 5,14). To vše je součástí Boží výchovy (Žd 12,5-13). Tak k růstu vedou těžkosti a zkoušky (Jk 1,3nn, Ř 5,3-5, 1Pt 1,7).

Cíl růstu je formulován různě: nesení ovoce (J 15, 2Pt 1,8), podoba Ježíše (Ř 8,29), zralost a dospělost (Ef 4,13, Žd 5,14), láska (největší příkázání), proměna charakteru (Ga 5,22).

Obsahuje Písmo nějaké **principy růstu**? Uvádím zde dva principy, které Pavel popisuje v souvislosti s kladením základu (pevného zakotvení v Pánu, Fp 3,15-17): *Stavět na tom, k čemu jsme již dospěli*. Tento princip platí jedině s tím, že Bůh nám ukáže, co je třeba. Je velikou úlevou, nemuset stavět na tom, co jsem zatím nepoznal. *Napodobování živých vzorů* bylo součástí Pavlova apoštolského učení (sr. 1K 4,16 11,1) a neměli bychom to tedy zanedbávat.

Nyní uvádím další principy duchovního růstu jako dva samostatné předpoklady. Činím tak s ohledem na kap. III.

Obnova i proměna

V obrácení nevystačíme s pojmy lepšího: věřící člověk bude lepším manželem, myslitelem, matkou. Nejde jen o "lepší", nýbrž také o "nové" - je třeba se narodit shůry, stát se novým stvořením, přijmout Kristovu spravedlnost a zamítnout svou vlastní, zemřít s Kristem a povstávat k novému životu, přijmout přirozenost Boží a přirozenost Ducha

A přece obrácení zahrnuje také obnovu, opravu, nápravu: v Kristu se obnovuje obraz prvního člověka, v Něm se obnovuje naše svědomí, naše svoboda, lidskému životu je vrácen prostor, pro který byl stvořen.

Nevystačíme však s jednou rukou - jen novým nebo jen starým. Potřebuje se "proměňovat obnovou" (Ř 12,2) i obnovovat proměnou; nakonec se jedná o jediný proces, kde oba momenty nelze izolovat.

Osvojování - přivlastnění a napodobování

Růst probíhá cestou napodobování a osvojování si: Člověk přijímá za vlastní to, co mu dříve bylo nevlastní. Jedná se o proces proměny, kdy se člověk stává tím, čím doposud nebyl, ale bez toho, že by to vnímal jako narušení své identity.

Osvojování si, přivlastnění: To, co si člověk na cestě života osvojí, stává se přirozenou součástí jeho osobnosti, jím samým, aniž by trvale připomínal, od koho to přijal. Příklad: Dítě

18 K vyhledání následujících oddílů jsem použil řecká slova: *auxanein, kaproforein, perisseuein, a pléthynein*.

19 Sr. S.Doherty, R.Harrison, V.Watson, Duchovní růst dětí, Dětská misie, Olomouc, 1991, str. 12n.

se naučí mluvit od svých rodičů a mluví pak celý život. Neopakuje však za každou větou: "Mluvit - to mě naučili moji rodiče."

Pojem osvojení říká ještě víc. Člověk to osvojené natolik považuje za své, že si není vědom, že to přijal. Jakmile si dotyčný něco osvojí, stává se to integrální součástí jeho samého a nadále již není možné to od něho oddělit. Nakládá s tím jako se svým vlastním, uvažuje o tom jako sám o sobě, je na to právem hrdý, i když je zrovna tak pravdou, že nemám, co bych sám nepřijal. Podstatou pojmu osvojení je tedy skutečnost, že *osvojené pokládáme za vlastní a také to naše vlastní je, neboť se to naším vlastnictvím také stalo* .

Pojem osvojování je možné doplnit ještě důrazem na **napodobování**: Člověk se učí napodobováním a teprve po úspěšném napodobení proniká k podstatě věci. Nejprve člověk umí jezdit na kole, a teprve pak se ve fyzice učí o odstředivých a dostředivých silách. Nejprve člověk v modlitbě prosí o své spasení a učí se pravidelně modlit, a teprve pak porozumívá zákonitostem modlitby víry. Napodobování je mezistupněm, neboť za své můžeme považovat jen to, čeho jsme již schopni. Nejprve to jen opakujeme, pak si to můžeme i přisvojit.

III. Obrácení - dílo Boží i lidské

Již jsme viděli biblický jazyk o obrácení, oprášili jsme šíři důrazů Písma i cesty, kterými se ubíralo uvažování křesťanů v minulosti. Vyjmenoval jsem to, co předpokládám o povaze člověka a Božích cest spasení a co by nebylo vhodné jen mlčky přejít. Nyní tedy přistupujeme k jádru našeho tázání: Jak je tomu s lidskou a Boží spoluprací v události obrácení?

Rozlišování mezi Bohem a člověkem

Žijeme v oblasti západního křesťanství. Od dob platónství mysl člověka hraje významnou roli. Již v prvním století církev čelila nebezpečí gnosticizmu, v kterém je podstatou obrácení pravé poznání. Věřoučné zápasy 4. i 5. století podtrhly význam přesného formulování a také vyznávání víry. Po znovuobjevení Aristotela v 12. a 13. st. byl rozum snadno identifikován s tím, co je jádrem božího obrazu v člověku (tak Tomáš Akvinský). Připojme k tomu protestantské zdůrazňování ztracennosti člověka oproti Boží svatosti, rozlišení Stvořitele od stvoření, horování proti modlářství, které cokoliv z Božího stvoření byť jen na dálku přiblíží Božímu majestátu. Oceňované spojení člověka s Bohem je jeho mysl, která je co nejvíce autonomní.

To vše nenalézá v našem myšlení dostatečnou protiváhu ve zdůrazňování jednoty věřícího s Bohem. Přitom Písmo zná legitimní a dokonce žádoucí zobrazení Boha, je jím společenství lásky (1J 4,12) a osobní dorůstání do Ježíšova obrazu, ke kterému jsme byli stvořeni (Ř 8,29n). Co tím chci říct? Že je nám vlastní důsledně rozlišovat Boha a člověka.

Vytěžit to nejlepší z křesťanského dědictví o rozlišování člověka a Boha nám pomůže pojem **synergismus**, tzn. spolu-práce člověka s Bohem na díle spasení²⁰. Opakem je monergismus, tj. spasení je dílem výhradně Božím. Synergismus je noční můrou theologů dlouhá staletí. Ve vrcholném středověku se objevoval v nominalismu a skotismu. Pokud člověk náležitě rozvíjí přirozené síly, je schopen se připravovat na přijetí Boží milosti. Reformátoři za to katolickou věrouku ostře kritizovali. Dnes se obě strany (luterská a katolická) shodnou na zdůraznění Boží milosti, která však nepůsobí bez člověka. (Podle Pöhlmana, str. 275n a 290-93)

Podívejme se však hlouběji do podstaty synergismu. Jaké povahy musí být lidská účast, aby byla heretická? Co taková poslušnost?! Vždyť Evangelium není možné zvěstovat jinak, než jako výzvu k náležitě odpovědi. Je problémem sama skutečnost, že obrácení zahrnuje také lidské jednání? Domnívám se, že skutečným problémem synergismu je hodnota, jakou lidskému jednání přiřknu. Když člověk poslechne Boží hlas a dodá mu to sebevědomí, že konečně udělal

20 Jiným pojmem pro prakticky stejné učení je *semi-pelagianismus*. Tento pojem vznikl jako označení ne docela důsledných stoupenců Pelagia (4. st.), zatímco *synergismus* vystihuje věcnou stránku učení, tedy aktivní spoluúčast člověka na spasení.

něco, čím se může pochlubit, a pro co si ho Pán Bůh bude určitě vážit, pak dotyčný upadl do synergismu. Svůj čin považuje za zásluhu. Podstatou synergismu je záslužné hodnocení lidského jednání. Jakékoli záslužnictví je zcela na omylu, neboť před Bohem nic takového neexistuje. To je jen lidské zdání, že když už teď nějakou dobu vědomě nehřeším smrtelným hříchem, že už se Bohu pomalu ale jistě začínám líbit!

Člověk touží po sebepotvrzení, po nalezení vlastní ceny a identity. A v teologii si tato podvědomá potřeba člověka našla tuto cestičku - své jednání člověk staví do protikladu vůči Bohu, aby mu do očí podtrhl svou vlastní cenu. Přitom potvrzením lidské ceny je Boží láska zjevená v Ježíši Kristu, nikoli jeho poslušná reakce na zvěst Evangelia (Ř 5,8). Je třeba odložit úsilí o vlastní sebepotvrzení a tím také napětí mezi lidskou a Boží stránkou obrácení.

Písmo totiž pokud má zmínit jen jednu stranu obrácení, obvykle zmíní tu Boží. Bůh je tím, kdo dává růst a komu patří jak spolupracovníci, tak pole (1K 3,6-9). Pokud nenajdeme svou identitu ve sjednocení s Bohem, zůstaneme trvale zranění.

Překonání rozporu spočívá ve sjednocení s Bohem

Vedle rozlišení člověka a Boha je ke zralému duchovnímu životu potřeba dorůstat do jednoty s Bohem. V tom spočívá těžiště mé odpovědi na otázku po napětí mezi lidskou a Boží stránkou obrácení.

Co je cílem obrácení? Bylo by nejpřesnější odkázat na úvodní kapitulu a všechna slova a obraty, která k tomu bibličtí autoři používali. Přesto se pokusím to říci ještě jinak. Cílem je, aby byl Bůh všechno ve všem (1K 15,28). To má kosmický rozměr a stane se to skutkem na konci časů. Tentýž apoštol Pavel však ukazuje, že tento cíl má také svou pozemskou a mezilidskou rovinu. V dopise do Kolos vyzývá křesťany, aby oblékli nového člověka, který se obnovuje k poznání podle svého stvořitele. A výsledek? "Potom už není Řek a Žid, obřezaný a neobřezaný, barbar, divoch, otrok a svobodný - ale všechno a ve všech Kristus." (Ko 3,11) Konečným cílem proměny, kterou obrácení v životě člověka odstartuje, je aby Kristus se stal vším v člověku i v jeho vztazích s druhými lidmi. Činíme za dost tomuto poselství Písma?

Vysvětlení pojmu sjednocení s Bohem

V dějinách dogmatu se objevuje celá řada pojmů používaných pro takové sjednocení člověka s Bohem (Oden, např. str. 208): *Participatio Christi*, účast na Kristu znamená svázanost věřícího s Kristem (1K 10,16n, sr. 6,17). *Unio cum Christo*, jednota s Kristem je nejobvyklejším označením, které lze v literatuře potkat. *Theosis*, zbožštění připomíná především účast na božské přirozenosti (viz výše). *Henosis*, jedinnost je pojmem starých vykladačů Písma ve východní části církve, kterým vyjadřovali spojení Ducha svatého s duší člověka. *Theandrická jednota* znamená spojení božství a lidství v jediné osobě.

Ježíš podle Jana 15,5 říká učedníkům: *Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojné ovoce; neboť **beze mne nemůžete činit nic***. Jak těm slovům rozumět? To snad mám začít tvrdit, že bez Ježíše nemohu nic udělat?! Vždyť to popírá zkušenost každého z nás stokrát za den, leda že by jednoduše všichni lidé, věřící i nevěřící zůstávali v Ježíši a on v nich!

Vezměme si však velmi podobný Ježíšův výrok (J 5,19-23): *Amen, amen, pravím vám: **Syn nemůže sám od sebe činit nic než to, co vidí činit Otce***...

Ježíš mluví o jednotě s Otcem. Jejím základem je láska - *Vždyť Otec miluje Syna a ukazuje mu všechno, co sám činí*. Bez této lásky by jednota fungovat nemohla a ani v případě učedníků ne. V Janově evangeliu potkáváme: Ježíšova slova o tom, že jeho skutky jsou skutky Otce, že sám nečiní nic (4,34 5,36 10,25,37n 14,10 17,4, sr. Ef 2,10). O jednotě Syna a Otce (5,17,23 6,57 8,19). Zároveň s tím stálé rozlišení osob Syna a Otce (10,30). Nakonec také vztažení této skutečnosti na učedníky (15,5). *Henosis* souvisí úzce se zůstáváním v Bohu a Boha v nás (J 15), tedy se sounáležitostí s Bohem (viz výše).

Plnost této theandrické jednoty je osoba Ježíše, jež je pravým člověkem a pravým Bohem a v tomto smyslu vzorem a cílem (Ř 8,29). Naplnění tohoto vzoru má v církvi kolektivní rozměr (J 17,21).

Dorůstání jednoty není "vysokou školou" křesťanského života. Patří totiž do fáze dospívání! Vzhledem k tomu, jak blízce souvisí slova Písem o sounáležitosti s Bohem s procesem obrácení (viz výše), tvoří dorůstání do jednoty s Bohem integrální část obrácení.

Jedině rozlišením Božího a lidského díla zároveň s podržením jednoty věřícího s Bohem, učiníme zádost jednotě Božího díla milosti - lidskou reakci není možné oddělit od Božího díla. Bůh dává chtění i činění (Fp 2,13). Pokud to však budeme tvrdit spolu s odtržením člověka od Boha, pak připravujeme člověka o jeho identitu a ta je křehká. Nejprve podtihneme *unio cum Christo*, a pak právem zdůrazněme, že od Boha pochází chtění i činění.

Dorůstání do jednoty s Bohem

Jak k takovému sjednocení s Bohem dorůstáme? Zde chci jen naznačit, neboť podrobněji to bude v kap. IV. Navazuji přitom na výklad o duchovním růstu v kap. II.

Růst je přirozený stav života. To znamená nejprve odstranit překážky. Překážkou může být, že nevíme o tom, že Duch v nás tíhne k budování *unio cum Christo*. Toto vyučování je prvním krokem. Mění se náš úhel pohledu na vlastní život a zkušenosti dostávají nové významy. Dorůstání do jednoty také brání každá jiná překážka duchovního života (neochota se proměňovat, setrvávání v hříchu aj.).

Navážme na **osvojování** (viz výše) a vztáhněme je na duchovní život: Vnímavost na blížící se pokušení, zprvu prožívaná jako něco nového a objevného se postupně stává samozřejmostí života. Epištola Židům tomu říká "smysly vycvičené k rozeznávání dobra a zla". Časem vtom přestáváme vidět nadpřirozené působení Božího Ducha jednoduše proto, že jsme si tuto dovednost Ducha mezitím osvojili. Neodsuzování druhých a láskyplný přístup k lidem je zpočátku novinkou. Nejednou míváme pocit, že se vlastně přetvařujeme, neboť nám to není vlastní. Když se to však stane "majetkem duše", trpíme naopak pocitem, že nezažíváme konkrétní Boží přítomnost, která by se projevovala odděleně od našich vlastních schopností a sil. Schází nám ono "tělo žádá proti duchu" a "co na mysl lidskou nevstoupilo".

Problémů se jeví hned několik: Boží dary začínáme samozřejmě pokládat za své vlastní schopnosti, narůstá pýcha a svěřeným darům se nakonec vnitřně odrodíme natolik, že jsme na tom hůř než na začátku - ve stejných hříších, ale s pocitem pýchy a samospravedlnosti.

Jiným problémem jsou pochybnosti o vlastním vztahu k Bohu, který stále měříme počátečními pocity po obrácení, což nakonec vede ke křeči a zvlažnění.

Zas jiný problém pramení z toho, když nyní do takto osvojených ctností Ducha vstoupí důraz na rozlišování lidského a Božího v člověku, aniž by takové rozlišování bylo náležitě vyučeno o jednotě věřícího člověka s Bohem. Výsledkem je zmatení upřímně věřících a narušení pokoje mezi člověkem a Bohem, který je výsledkem Božího díla smíření.

Pojem osvojování říká, že *henosis* duše s Duchem je pravdou víc, než si myslíme. Učí nás vnímavě naslouchat míru nitra a patřit celou duší tomu, který nás vykoupil. Jak jinak si vyložit slova apoštola Jana o věřících, kteří nemilují a tedy nemají "život věčný v sobě zůstávající" (1J 3,15)? Jak mohou mít život věčný v sobě? Jedině tak, že se stal jejich integrální součástí, poté co jim jej Hospodin daroval.

Ano, je zde nebezpečí, že usneme na vavřínech a z míru duše s Duchem se stane vlažné nicnedělání. Jak odolat falešnému klidu? Podle čeho poznáme, že zůstáváme v něm a On v nás?! Na to odpovídá ap. Jan: Že zůstáváme my v něm poznáváme podle toho, že zachováváme jeho přikázání, tj. věříme v jeho jméno a milujeme bratry a sestry (1J 2,5 3,24). Že také On zůstává

v nás poznáváme pak podle toho, že nám dal (ze) svého Ducha (1J 3,24 4,13). Že se nejedná o jednostranný vztah, poznáváme podle daru Ducha. Že si jen nenamlouváme o našem zůstávání v něm, poznáváme podle toho, zda máme láskyplné vztahy s bratry a sestrami.

Konkrétní podobou sjednocení je **spolupráce**, kterou však nechápeme jako náš a nám připisovaný (záslužný) čin. Motivem zálužnictví je uhájit samostatnost pro člověka proti Bohu. Spolupráce jako projev sjednocení však plně odpovídá příkladu Ježíše, který konal skutky, které mu Otec ukázal a připravil. V některých případech je jasně vidět, že vlastně lidskou činnost je třeba chápat jako Boží dílo. Např. službu evangelisty, který *přináší spásu* druhým lidem! To Bůh zachraňuje lidi tak, že za nimi posílá své služebníky.

Jak shrnout potřebu vrůstání od jednoty s Bohem? Vrátím se k textu Janova evangelia. Ježíš dává příklad, když **v činech prožívá jednotu** s Otcem, **v osobě odlišení** (osoby Syna a Otce nesplyvají, ale *Syn a Otec jsou jedno*) a **v lásce vzájemnost**.

Také Jan Křtitel nám jde příkladem, když pilně a odvážně jde cestou služby a přes veliký ohlas vytrvale ukazuje, že za ním přichází ten, za kterým má teprve cenu jít a říká: On musí růst a já se menšit (J 3,30).

Nakonec se chci ještě několika slovy vrátit k rozlišování mezi člověkem a Bohem. Teze této práce totiž říká, že sjednocení s Bohem je jednou ze dvou stránek téže věci - tou druhou je náležité rozlišování mezi člověkem a Bohem (sr. napodobitelné a nenapodobitelné ctnosti, viz výše). Na základě jednoty s Bohem není např. možné zbavit Boha jeho transcendence, stálého přesahování. Jednoduše řečeno, Bůh stále uniká zhmotnění a pevnému uchopení člověkem. Výmluvně Hospodin na Chorébu Mojžíšovi ukázal svá *záda*. Jiný možný překlad by byl: *svou minulou podobu*. Boží aktuální podoba je pro člověka neuchopitelná. Každá stopa Boží přítomnosti je již toliko stopou! Žádný člověk tak např. nemůže žádat poslušnost z titulu svého sjednocení s Bohem.

IV. Co z toho plyne pro naši službu

V této kapitole přináším náměty, které přímo vyplývají z dosavadní práce. Pracovně jsem je rozdělil do dvou oblastí. Jedna obrácení spíše předchází, druhá zase více navazuje.

1. Zvěstování evangelia, vedení k obrácení

Účast člověka na spasení druhého je nezastupitelná. Představa duchovních Tarzanů vyrostlých bez přispění člověka je utopií. Nutnost zvěstování je protějškem nutnosti obrácení.

Obsahem **zvěstování** je pochopitelně výzva k pokání a víře. Z předešlého textu práce však vyplývá, že nesmí scházet zvěst o základu spasení, o Božím díle. Správně tedy shrnuje Packer obsah zvěsti Evangelia jako zvěst o Bohu, o hříchu, o Kristu a volání k víře a pokání (str. 62-79) a dodal bych - ještě také vysvětlení o životě s Bohem, ke kterému lidi zveme.

Kvalitní, vyvážená a plná zvěst Evangelia je základem zdravého duchovního růstu po obrácení (příkladem jsou učedníci). Dobrá katecheze před obrácením = přirozený duchovní růst po obrácení. To má velký význam u pravidelných hostů, kteří jsou tradičně součástí našich sborů.

Z **rozlišování** člověka a Boha plyne pro evangelizaci následující: U obrácení lidí z jiného (zvl. monotheistického) náboženství vystupuje do popředí Boží svrchovaná spasení, které tak stvrzuje jedinečnost Evangelia o Boží milosti. Zvláště u praktikujících Židů bývá přijetí Ježíše spojeno s dramatickými událostmi. Izraelce Bůh také vyvedl mocnou rukou a vztaženou paží, aby bylo jasné, čím dílo to bylo. Mimořádné Boží jednání není možné vyvolat, je však možné je očekávat. Při zvěstování pak nesmíme zamlčet jméno svého Boha: Evangelium je zvěstí o milosti Hospodina v Ježíši Kristu, které v životě věřícího aplikuje Duch svatý.

Z **jednoty** člověka a Boha plyne pro evangelizaci následující: Boží svrchovanost nenahrazuje lidskou součinnost v evangelizaci, naopak je naší jedinou nadějí na úspěch při zvěstování (Parker, str. 104-131).

Dále, vedení k obrácení se obvykle soustředí na lidskou zodpovědnost - rozhodnutí víry, modlitba pokání, vyznání hříchů. Základem spasení je však Boží milost a jeho záchrana. Výzva k víře musí tedy vždy navazovat na zvěst o Božím díle.

Snad by šlo říci, že čím obtížnější se obrácení člověka jeví, tím pečlivěji je třeba stavět zvěst Evangelia na Božím díle a nejen na výzvách k pokání. To platí zejména v případě dětí z věřících rodin. Jsou případy dětí, které přes dětskou víru dospějí v pubertě k jasnému vědomí vlastní nevěry, na které pak někdy navazuje obrácení. V ostatních případech naopak odvrácení od víry. Jiné případy ukazují na plynulý přechod dětské víry ve víru dospívající a dospělé,

nejednou s obdobím hlubokých pochybností o základních člancích víry (Boží existence, jeho dobrota). Zvěst musí mít pevný základ v Božím díle.

2. Katecheze a pastýřská péče

Jak druhé vést k dorůstání do jednoty s Bohem? V **bohoslužbách** je vhodné vtělit to nejpodstatnější do liturgického rámce, neboť to má dlouhodobě na myšlení lidí větší vliv než jedno tématické kázání.

Hledejme například ve veřejných modlitbách vhodná vyjádření sounáležitosti s Bohem: ...vždyť jsme pokřtěni ve Tvou smrt ... ať se naše duše nasytí pokrmem, kterým je Tvé slovo a Tvé tělo ... hledám Tvoji vůli - nakloň ve mně to srdce, které jsi mi dal ...

Písňe ať oslavují Boží činy a jeho milost. Někdy se člověk snaží vybrat písňe tak přesně k tématu, až to přežene. Ať jsou písňe druhým a třetím kázáním v dané bohoslužbě a ať káží o milosti a o Božím díle záchrany!

Vybrat biblické texty tak, aby končili zvěstí. Je dobrou tradicí synagogy volit oddíl Písem tak, aby končil zvěstně. Dobře je to vidět na volbě týdenních oddílů Tóry (sedarím).

Potřebou svého druhu je katecheze **k jistotě spasení** (viz synovství): Ujištění Ducha souvisí s blízkostí Ducha, a vyrůstá tedy z bytostného spojení s Bohem. K tomu přistupuje právní rozměr nové smlouvy. Jistota spasení pramení z náležitého porozumění Boží věrnosti ve smlouvě a jeho zaslíbením spolu s osobně prožívanou sounáležitostí s Bohem v Duchu svatém. Je nebezpečné druhého ujišťovat o spasení, když Duch sám ho zatím neujistil. Jistota musí přirozeně vyrůstat ze základu.

Jak druhé povzbuzovat k vrůstání do Krista při **vyučování** v církvi? Nabízejí se témata: životní styl bohoslužby; modlitba - tichá kontemplace, modlitba v jazycích, nejen přímluvy či prosby; jednotlivé roviny sounáležitosti s Bohem; vyučování Božího charakteru (dávání, láska, připravenost trpět a platit cenu za lásku a pomoc). Ve všem priorita milosti: Je potřeba stále připomínat Boží milost jako nezaslouženou přízeň, kterou vše začíná i pokračuje. Milost je patrna ve spasení, neboť je to Bůh, kdo zachraňuje a činí tak podle svých zaslíbení nebo svého slitování. Milost je patrna ve svazku mezi Bohem a jeho lidem, neboť i smlouva žije a trvá je dině Boží milostí (sr. Ex 32-34). Milost je přítomna ve víře, neboť víra zbavuje ve svém principu každé záslužnosti (Ř 4,4).

Viděl jsem vyučování typu "Kým jsem v Kristu?" Taková vyučování *nové identity věřícího* nepomohou, pokud nepředchází ztráta vlastní identity, kterou pak objevuji v Kristu. Odpovědi totiž použijeme tak, že je postavíme na svou stranu proti Bohu - To já jsem v nebesích s Kristem! Identita má být společná, nikoli má vlastní.

Neměli bychom ponechat výzvu k lidské akci bez zvěsti o Božím díle. Jak se říkává **imperativ ruku v ruce s indikativem** a naopak. A přece to není všechno. Smyslem totiž není ponechat obojí, byť ruku v ruce, ale dosáhnout jednoty - aby indikativ z moci Božího Ducha na sebe přirozeně vzal podobu činu. Konkrétně: Cílem není, aby člověk ve vědomí té nesmírné Boží lásky (to je vlastně citové vydírání zvěstovatelem evangelia) potil krev v poslušném skutku, ale aby se zvěst o Boží lásce projevila sobě vlastním způsobem. Cožpak Písmo neříká "vždyť se stalo skutečností v něm i ve vás" (1J 2,8) a "v tom je totiž láska k Bohu, že zachováváme jeho přikázání; a jeho přikázání nejsou těžká, neboť kdo se narodil z Boha..." (1J 5,3). Je to jednoduše Boží láska a jeho život. A to může o našich vztazích a našem životě platit tehdy, když se náš život stane jeho životem a jeho vztahy našimi vztahy. To míním, když mluvím o sjednocení s Kristem.

Ještě dvě spíše osobní **inspirace**. První inspirací je meditace nad stručným vystižením duchovní pravdy. V naší církvi není cesta meditace moc zdůrazňovaná. V žalmech se však mluví o rozjímání, přemýšlení, rozvažování, přemyšlování. Hebrejské sloveso *h.g.h* má blízko k polohlasému broukání a mumlání. Jedná se vlastně o jednoduchou činnost, která pomáhá stručně vyjádřené pravdě proniknout až do hloubi duše. Tak praktikovali otcové pravoslaví modlitbu Ježíšovu "*Ježíši, synu Boží, smiluj se nade mnou!*" Opakovali ji třeba po celý den, až se stala modlitbou duše. Dnes bychom to mohli připodobnit mantrické meditaci s tím podstatným rozdílem, že slovo nepochází od guru, ale od samého Pána.

Druhým námětem je prosit podle J 5,19n: "*Ukazuj mi Otče skutky, které konáš!*"

Literatura

V této práci považuji za důležité tvůrčí theologické myšlení. Upouštím od akademické rutiny prokazování oprávněnosti každého kroku. Omezují se na rozhovor v podstatných otázkách, kde takové detailní odkazování vcelku ani není možné. Naopak vysvětlování a odkazování na biblický text považuji za nedílnou součást každé theologické práce. Vycházel jsem z ovoce dosavadního studia. Během psaní jsem však používal knihy encyklopedického charakteru, abych se ujistil, že jsem na nic podstatného nezapomněl.

K citacím z Bible jsem běžně používal Český ekumenický překlad, nebo jsem text přeložil z originálního jazyka.

Pro oblast biblické teologie jsem používal následující prameny, které v textu uvádím jen stručně zkratkou, stranu neuvádím, pokud se jedná o slovník a je jasné, pod kterým slovem jsem hledal:

Software: BibleWorks 3.5 a Theophilos 3.0.2.

Allmen von J.-J. ed., *Biblický slovník*, Kalich, Praha 1987.

Brown C. ed., *The New International Dictionary of New Testament Theology*, 4 díly, Zondervan, Grand Rapids, reprint z 90. let (práva z r. 1986).

HAW - Harris R.L., G.L. Archer Jr., B.K. Waltke, *Theological Wordbook of the Old Testament*, Moody Press, Chicago 1980.

Pro oblast systematické teologie jsem použil následující autory:

Berkhof Louis, *Systematic Theology*, Eerdmans, Grand Rapids, 1993, reprint z 1938.

Čtyři vyznání, Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, Praha 1, 1951.

Garrett James Leo, *Systematic Theology; biblical, Hisotircal, & Evangelical*, díl 2., Eerdmans, Grand Rapids, 1995.

Oden Thomas C., *Systematic Theology*, díl 3.: Life in the Spirit, HarperSanFrancisco, 1994.

Pöhlmann Horst Georg, *Kompendium evangelické dogmatiky*, Mlýn, Jihlava, 2002.

S ohledem k tématu obrácení jsem pro potřeby této práce ještě použil tyto prameny:

Packer James Isambard, *Evangelizace a Boží svrchovanost; Vztah mezi Boží svrchovaností a lidskou zodpovědností, Návrat domů*, Praha, 2000.

Graham Billy, *Jak se znovu narodit*, Rada Církve bratrské, Praha 1988.

McKnight Scot, *Turning to Jesus, The Sociology of Conversion in the Gospels*, Westminster John Knox Press, Louisville, 2002.